

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Evaldo Raukštos,
IV kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento
el. paštas: evaldas.rauksta@tf.stud.vu.lt

Magistro darbas

Savininko teisių turinys

Vadovas: doc. dr. Algirdas Taminskas
Recenzentas: doc. dr. Andrius Smaliukas

Vilnius 2011

Turinys

Įžanga	2
1. Istoriniai savininko teisių turinio sampratos aspektai.....	6
1.1. Savininko teisių turinys Romėnų teisėje	6
1.2. Svarbiausios savininko teisių turinio tendencijos Europos valstybių teisėje XIX-XX amžiuje	9
1.3. Savininko teisių turinys Lietuvos civilinėje teisėje XX amžiuje.....	11
2. Savininko teisių turinio reglamentavimas Lietuvos įstatymuose po 2000 metų Civilinio kodekso įsigaliojimo.....	16
2.1. Valdymas, naudojimas ir disponavimas	16
2.2. Savininko teisių turinio suvaržymai	24
2.3. Kitų asmenų turimos teisės į savininko turtą.....	29
2.4. Nuosavybės teisės įgijimo būdo įtaka savininko teisių turiniui	33
2.5. Savininkų skaičiaus įtaka savininko teisių turiniui	34
2.6. Nuosavybės teisės objekto problematika ir jo įtaka savininko teisių įgyvendinimui...37	
3. Lyginamoji savininko teisių turinio analizė	45
3.1. Kontinentinės ir bendrosios teisės sistemų nuosavybės teisės charakteristika.....	45
3.2. Konvencijų ir sutarčių apibrėžiamas savininko teisių turinys	48
3.3. Atskirų valstybių savininko teisių turinio reglamentavimo aspektai.....	49
Išvados	54
Literatūros sąrašas	56
Santrauka	60
Summary.....	61

Ižanga

Nagrinėjamos temos aktualumas.

Nuosavybės teisė – tai plačiausia savo turiniu daiktinė teisė, taip pat ir viena iš seniausių teisių, žinoma nuo romėnų laikų.

Ši teisė yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių, suteikianti plačius įgaliojimus savininkui ir sąlygojanti žmogaus asmeninę gerovę, be to, nuosavybės teisė – tai valstybės ekonomikos pagrindas.

Lietuvos teisės doktrinoje nuosavybės teisė, nors ir sulaukusi dėmesio bei gilinimosi į ją, nėra pakankamai atskleista. Pirmiausia todėl, kad teisė kaip mokslas nėra statiška, ypač atkreipiant dėmesį į sparčiai besikeičiančias visuomeninio gyvenimo sąlygas. Nuosavybės teisiniams santykiams būdingas dinamiškumas, nuolatinis vystimasis ir tobulėjimas, savininko teisių turinys įgyja naujų požymių, kurie lemia naujų klausimų ir problemų atsiradimą, o tai skatina ieškoti tinkamiausio ir optimalaus būdo šiam teisiniam santykiui išreikšti.

Kitas aktualus aspektas – tai šiuolaikinės nuosavybės teisės sampratos formavimasis Lietuvoje. Dar praėjo ne tiek daug laiko nuo Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo. O juk iki to privati nuosavybė buvo nepripažįstama ir neigiama, taigi ji nebuvo tiriama bei nagrinėjama moksliniu lygmeniu. Lietuvai teko nueiti nelengvą kelią: nuo privačios nuosavybės instituto gražinimo į Lietuvos teisės sistemą iki 2000 metais patvirtinto dabartinio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso. Todėl galima teigti, kad nuosavybės teisės koncepcija Lietuvoje vis dar formuojasi. Šiuo atveju reikšminga teisės doktrinos ir teismų pozicija savininko teisių turinio klausimais, kadangi tai įtakoja kuriamą ir besiformuojančią nuosavybės teisės sampratą.

Darbo temos aktualumą lemia ir tai, kad nuosavybės teisės suvokimas ir reglamentavimas įtakoja ir kitų civilinės teisės institutų pobūdį bei specifiką, pavyzdžiui: šeimos teisės, paveldėjimo teisės, prievolių teisės. Todėl nuosavybės teisės instituto normų, doktrinos ir su nuosavybės teisės problematika susijusių teismų sprendimų analizė yra aktuali ir reikšminga tiek nuosavybės teisės tolesniam vystimuisi, tiek ir jos taikymui praktikoje.

Ir apskritai, savininko teisių turinys ne vienodai apibrėžiamas atskirų valstybių doktrinos ir teisės aktuose, ką lemia skirtingos teisinės tradicijos, teisinės sistemos, ideologijos ir kiti veiksniai. Teisės doktrinoje yra įvairių nuomonių, kaip reikėtų apibrėžti savininko teisių turinį, o gal to daryti visai nereikėtų? Tai yra problema, kadangi vieningos nuomonės nebuvimas gali sąlygoti skirtingą nuosavybės teisinių santykių interpretavimą.

Magistro darbo tema – savininko teisių turinys – yra aktuali, ypač šiais besiplečiančios globalizacijos laikais, kai skirtingas savininko teisių turinio suvokimas gali sukelti didelių nesklandumų.

Nagrinėjamos temos aktualumą patvirtina ir tai, kad dar nebuvo išsamiai moksliskai nagrinėta savininko teisių turinio sampratos problematika Lietuvos teisės sistemoje atsižvelgiant ir į kitų valstybių analogiškų teisinių santykių reglamentavimą. Temos aktualumui turi įtakos ir faktas, kad iki šiol nėra parengto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso ketvirtosios knygos normų komentaro.

Be to, savininko teisių turinio analizė pasitelkiant kitų valstybių atitinkamus teisinio reglamentavimo pavyzdžius praturtina bendrąjį teisinį išprusimą, supažindina su kitų valstybių teisės sistemomis, leidžia geriau suvokti, pažinti ir įvertinti savo nacionalinę sistemą, pamatyti jos privalumus bei trūkumus, suteikia galimybę vienodinti skirtingas teisės sistemas, kadangi tai yra svarbu plėtojant tarpvalstybinius prekybinius ir ekonominius ryšius.

Taip pat šiuo magistro darbu galima remtis vykdant tolimesnius mokslinius tyrimus, sprendžiant naujai iškylančias problemas.

Darbo tikslas.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti ir išsiaiškinti, ar dabartinis savininko teisių turinio apibrėžimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra tinkamas ir pakankamas, siekiant visapusiško savininko teisių įgyvendinimo bei užtikrinimo, kartu, kad nebūtų pažeisti įstatymai ir kitų asmenų teisės bei interesai, be to, nustatyti pagrindines su tuo susijusias problemas bei atkreipti dėmesį į istorinę nuosavybės teisės raidą ir jos įtaką šiuolaikinei daiktinei teisei. Minėto tikslo siekiama remiantis šiais darbo uždaviniais:

1. Išanalizuoti romėniškąją nuosavybės teisės sampratą, jos genezę ir evoliuciją iki šių laikų teisėje esančios nuosavybės teisės sampratos;
2. Išanalizuoti ir atskleisti Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse numatytą savininko teisių turinio sąvoką ir jos sampratą;
3. Pateikti teisės doktrinos analizę savininko teisių turinio sampratos prasme ir įvertinti jos aiškumą ir teisingumą įgyvendinant probleminius teisinio reglamentavimo aspektus bei pritaikomumą praktikoje;
4. Išnagrinėti vadinamąją savininko teisių „trejeto“ koncepciją ir nustatyti jos tinkamumą, suderinamumą ir aktualumą šiandieniniams poreikiams;

5. Nuosekliai išnagrinėti ir įvertinti skirtingų pasaulio valstybių savininko teisių turinio reglamentavimo aspektus, siekiant kuo geriau atskleisti savininko teisių turinio esmę ir prasmę.

Objektas

Darbo objektas yra apibrėžtas magistro darbo pavadinime – tai savininko teisių turinys, jo reglamentavimas tiek Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, tiek ir kitų valstybių atitinkamuose teisės aktuose bei Lietuvos ir kitų valstybių teisės doktrinoje. Kitos valstybės – tai iš esmės pagrindinės kontinentinės teisės sistemos valstybės, kurių civiliniai teisės aktai turėjo ir tebeturi didžiausią įtaką teisinių santykių srityje.

Darbe nagrinėjamos ir analizuojamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos, susijusios su nuosavybės teisės turinio reglamentavimu bei kitų valstybių atitinkamas teisinis reglamentavimas. Taip pat ištiriama Konstitucinio Teismo jurisprudencija, nagrinėjanti nuosavybės teisės turinio klausimą. Darbe didelis dėmesys skiriamas Lietuvos bei užsienio teisės doktrinai, nagrinėjančiai nuosavybės teisės turinio sampratą.

Reikia paminėti, kad šiame darbe nebus aptariamos intelektinės nuosavybės ir pramoninės nuosavybės teisės, kadangi tai yra pakankamai specifinės nuosavybės rūšys, kurios galėtų būti nagrinėjamos kituose moksliniuose darbuose.

Tyrimo metodai

Iškeltiems magistro darbo tikslams pasiekti ir objektui atskleisti darbe naudojami šie metodai: sisteminis, loginis, lyginamasis, teleologinis, istorinis.

Sisteminis metodas naudojamas nustatant tiek nuosavybės teisės vietą daiktinės teisės kontekste, ties savininko teisių turinio vietai apibrėžti nuosavybės teisės kontekste, taip pat ryšiui su kitais teisiniais santykiais nustatyti bei analizei teisės normų, kurių turinio, reikšmės ir taikymo sąlygoms atskleisti būtinas jų sisteminis vertinimas ir tarpusavio ryšių nagrinėjimas.

Loginis metodas taikomas probleminiams teisinio reglamentavimo taikymo aspektams nustatyti, taip pat apibendrinimams ir išvadoms daryti. Be to, šis metodas naudotas ir siūlant probleminių aspektų sprendimo variantus, jo pagalba atskleidžiama teisės normų tikroji reikšmė ir turinys, taip pat pateikiamos išvados ir apibendrinimai.

Darbe naudojamas ir lyginamasis metodas, jis pasitelktas nagrinėjant Lietuvos ir kitų valstybių teisinio reglamentavimo skirtumus aktualiais darbui klausimais, taip pat vertinant teisės doktrinos pozicijas savininko teisių turinio požiūriu ir jos atitikimą nustatytoms teisės normoms. Iš palyginimui pasirinktų teisės aktų paminėtini Latvijos Respublikos, Rusijos Federacijos, Vokietijos,

Nyderlandų, Kanados Kvebeko provincijos, Prancūzijos, Italijos, Jungtinių Amerikos Valstijų Kalifornijos valstijos civiliniai kodeksai. Šio metodo pagalba tiriama romėniškos nuosavybės teisės nuostatų įtaka šių laikų teisėje.

Teleologiniu metodu darbe remtasi siekiant atskleisti teisės normų, reglamentuojančių nuosavybės teisinius santykius, tikslus, kurių siekia įstatymų leidėjas. Šis metodas naudojamas ir turint tikslą išsiaiškinti tai, ko tiesiogiai nereglamentuoja teisės aktai.

Istorinis metodas pasitelkiamas nuosavybės teisės esmei atskleisti tuometiniame visuomeninių ir teisinių santykių kontekste, šis metodas leidžia suprasti, kaip nuosavybės teisės samprata vystėsi bėgant šimtmečiams nuo romėnų teisės laikų iki šių dienų.

Darbo originalumas

Nuosavybės teisės tema yra gan plačiai nagrinėta teisės doktrinoje ir daug mokslininkų šiai temai yra skyrę nemažai mokslinių darbų. Tačiau savininko teisių turinį nagrinėjančių mokslinių darbų nėra daug ir ši tema nėra plačiai nagrinėta Lietuvos teisės doktrinoje, nuosavybės teisės srityje dominuoja savininko teisių apsauga ir gynimas. Taip pat savininko teisių turinio tema nėra plačiai nagrinėta siekiant nustatyti, ar dabartinis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso savininko teisių turinio reglamentavimas atitinka šių dienų aktualijas ir yra tinkamas nusakant savininko, kaip nuosavybės teisės subjekto, teises ir pareigas. Savininko teisių turinio temą savo darbuose nagrinėjo keletas mokslininkų, tokių kaip prof. Vytautas Pakalniškis, doc. Algirdas Taminskas, dr. Karolis Jovaišas ir kt., bet rimtesnė analizė minėtu aspektu nebuvo atlikta.

Svarbiausi šaltiniai

Savininko teisių turinio tema yra nagrinėta teisės doktrinoje, todėl darbe daug remtasi įvairių Lietuvos ir užsienio autorių moksliniais darbais. Taip pat išanalizuotos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos, reglamentuojančios savininko teisių turinį. Siekiant palyginti nuosavybės teisės reglamentavimą Lietuvoje ir kitose valstybėse, nagrinėtas skirtingų valstybių teisinis reglamentavimas tų valstybių atitinkamuose teisės aktuose. Be to, nagrinėta Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija atitinkamais klausimais.

1. Istoriniai savininko teisių turinio sampratos aspektai

Istorija visada buvo ir yra svarbus veiksnys siekiant išsiaiškinti tikrąją teisės normos esmę ir prasmę, ją tinkamai atskleisti ne tik tuometiniame visuomeninių ir teisinių santykių kontekste, bet ir šiandienos gyvenime.

Apžvelgiant atitinkamą teisinį reglamentavimą istoriniame kontekste, matyti, kaip teisės normos, o šiuo atveju nuosavybės teisės, samprata vystėsi bėgant šimtmečiams nuo romėnų teisės laikų iki šių dienų.

Šiame skyriuje bus nagrinėjami pagrindiniai nuosavybės teisės istoriniai aspektai, išskiriant romėniškąją nuosavybės teisės sampratą, taip pat nuosavybės teisei didelę įtaką dariusias XIX-XX amžiaus tendencijas. Žinoma, bus analizuojama ir nuosavybės teisės samprata Lietuvoje, tuo labiau, kad čia ilgą laiką privačios nuosavybės teisė apskritai buvo nepripažįstama ir tik prieš 20 metų ji pradėjo įgauti tokį pavidalą, koks yra dabar. Todėl svarbu išsiaiškinti, kaip keitėsi nuosavybės teisės reglamentavimas Lietuvos teisės sistemoje ir kokios yra jos vystimosi tendencijos.

1.1. Savininko teisių turinys Romėnų teisėje

Pirmiausia reikia išskirti tai, kad Lietuvos Respublikos civilinė teisė, kaip ir daugelio kitų Europos valstybių teisė, yra susiformavusi romėnų teisės pagrindu.

Reikia pripažinti, jog kai kurios dar Romos laikų teisininkų suformuluotos taisyklės visiškai nepakito iki šių dienų ir jas galima rasti įtvirtintas šiuolaikinės teisės normose.

Dažnai yra sunku nustatyti šiuolaikinės teisės normos tikrąją esmę ir prasmę, taikymo aplinkybes ir kitas reikšmingas savybes. Kad ir teorijoje, ir praktikoje išvengti minėtų problemų, reikia išsiaiškinti teisės normos atsiradimo ištakas, jos paskirtį, tikslą, evoliucionavimą ir kitas svarbias aplinkybes. Tai padaryti padeda romėnų teisės analizė, kadangi jos įtaka šiuolaikinei teisei yra neabejotina.

Nuosavybės teisės instituto atsiradimas ir jo formavimasis yra siejamas su laikotarpiu, kai Roma buvo valstybė. Būtent šis institutas lėmė ekonominio gyvenimo plėtrą nuo Romos valstybės iki dabartinių laikų. Nuosavybės teisė visada buvo ir bus vienas svarbiausių veiksnių, garantuojančių valstybės, visuomenės ir atskiro asmens gerovę.

Romėnai pagrindine daiktine teise laikė nuosavybės teisę, kuri buvo vienintelė visiška daiktinė teisė. Romėnų teisėje nuosavybė nuėjo ilgą evoliucijos kelią ir galiausiai susiformavo kaip subjektinė teisė ir tam tikru atžvilgiu net lėmė visos teisinės sistemos pobūdį. Daugumas teisės

istorikų mano, kad pirmiausia atsirado kolektyvinė, o iš jos ilgainiui išsirutuliojo ir privatinė teisė. Tačiau yra gana daug įvairių argumentų, įrodančių, kad individuali nuosavybė Romos valstybėje egzistavo nuo pat Romos istorijos pradžios. Jau seniausiuose šaltiniuose yra minima individuali nuosavybė, kurios subjektas buvo *pater familias*. Pirmiausia individuali nuosavybė apėmė kilnojamąjį turtą. Ir tik suirus gentinei nuosavybei, taip pat ir žemės perėjo privataus asmens valdžion. Dvylikos lentelių įstatymuose jau išskiriama tiek kilnojamojo, tiek nekilnojamojo turto privatinė nuosavybė. Tačiau kad ir kaip būtų, romėnų teisininkai nuosavybę laikė vienalyte teise, neatsižvelgiant į tai, kaip ji apibrėžiama. Tokią mintį išreiškė Gajus: „Svetimtaučiai turi tik vieną nuosavybę, nes arba kažkas yra savininkas, arba nėra juo laikomas. Tokia teise kažkada naudojosi ir romėnų liaudis, nes arba kažkas buvo savininkas pagal kviritų teisę, arba juo nebuvo“. O pagal *ius civile*, savininku galėjo būti tik Romos pilietis – kviritas, todėl ir pati nuosavybė buvo vadinama kviritine, kurią gynė romėnų *ius civile*, dėl ko ji ir vadinama civiline nuosavybe. Svetimšaliai, kurie neturėjo civilinio teismo, negalėjo turėti ir nuosavybės teisės¹.

Didžiausią įtaką nuosavybės teisės istorijoje turėjo Bertoluso suformuluota nuosavybės teisės sąvoka, kuri skelbė, kad nuosavybė suteikia savininkui galimybę daryti su materialiu daiktu viską, ko nedraudžia teisė. Romėnų supratimu, viena vertus, nuosavybės teisė nurodo jos subjektui laisvės ribas, kas apibūdinama kaip pozityvioji nuosavybės teisės funkcija, kita vertus, yra nuosavybės teisės laisvės garantas, kas apibūdinama kaip negatyvioji nuosavybės teisės funkcija, pašalinanti galimybę tretiesiems asmenims kištis į svetimos nuosavybės reikalus².

Dar viduramžiais buvo bandyta skirti pagrindinius ir papildomus nuosavybės teisės požymius. Pagrindiniais buvo laikomi – disponavimo ir atgavimo teisė (*ius disponendi*), o papildomais – naudojimosi teisė, daikto turėjimo teisė, taip pat teisė surinkti vaisius ir jais naudotis (*ius possidendi, utendi et fruendi*). Tai buvo pagrindiniai nuosavybės teisės turinio elementai³.

Minėtus nuosavybės teisės požymius arba dar kitaip – teises, reikia aptarti smulkiau. Galima pradėti nuo išskirto kaip pagrindinio nuosavybės teisės požymio – *ius disponendi*, kuris užtikrina savininko galimybę teisiškai disponuoti daiktu. Tokiu būdu savininkas pats nulemia daikto likimą ir gali jam priklausantį daiktą, pavyzdžiui, parduoti, jį dovanoti ir pan.

Papildomi nuosavybės teisės požymiai *ius utendi et fruendi* reiškė, kad savininkas gali naudotis daiktu ir rinkti jo duodamus vaisius. Romėnų civilinėje teisėje galiojo principas, kad daikto vaisiai, atskirti nuo motininio daikto, iš karto tampa motininio daikto savininko nuosavybe.

¹ NEKROŠIUS, Vytautas in *Romėnų teisė* (red. Dalia Vėbrienė). Vilnius: Justitia, 1999, p. 123-124.

² *Ibid.*, p. 126.

³ *Ibid.*, p. 126.

Savininkas taip pat turėjo teisę suvartoti arba sunaikinti daiktą, kas buvo apibūdinama kaip *ius abutendi*⁴.

Kitas svarbus nuosavybės teisės požymis - *ius possidendi*. Jis reiškia daikto turėjimo teisę, bet ne jo valdymo faktą. Tokiu atveju, savininkui praradus faktinį valdymą dėl, pavyzdžiui, vagystės, nuosavybė, o kartu ir *ius possidendi*, nebuvo prarandama. Savininkas savo teises galėjo įgyvendinti atitinkamomis procesinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, *rei vindicatio*, reikalaujamas atiduoti jam priklausančią daiktą⁵.

Reziumuojant galima teigti, kad analizuojant romėnų teisės šaltinius nesunku nustatyti, jog savininkas, praradęs bet kurią iš anksčiau paminėtų teisių, nenustoją būti nuosavybės teisės subjektas. Nuosavybės teisė yra vienalytė ir lanksti, todėl ji tarnauja savininkui net tada, kai jo teisės dėl įvairių ribojimų yra maksimaliai suvaržytos. Teoriniu požiūriu nuosavybės teisė yra neribota, nors, žinoma, praktikoje ši taisyklė gali turėti įvairių išimčių, o tai yra ypač aktualu nekilnojamojo turto sričiai⁶.

Atsižvelgiant į anksčiau jau paminėtus požymius, buvo bandyta apibrėžti nuosavybės teisę, kaip ją suprato romėnai. Nuosavybės teisė buvo apibūdinama kaip daiktinę autonominę asmens teisę valdyti, tai yra naudotis ir disponuoti materialiu daiktu, kuri buvo neribojama tiek, kiek nepažeidžia esamos teisėtvarkos. Taigi, nuosavybės teisę romėnai suprato kaip visišką teisę naudotis daiktu, pasireiškiančią tuo, kad savininkas jam priklausančiam daiktui turi absoliučią valdžią⁷.

Po Romos valstybės žlugimo, tautos, įsikūrusios Senovės Romos teritorijoje, perėmė romėnų teisę ir jos normas modifikavo, pritaikydamos tuometiniams poreikiams, tačiau, be abejonės, romėnų teisė yra nuosavybės teisės pamatas.

Dabartinė civilinė teisė perėmė pagrindinius romėnų teisės institutus ir nuosavybės teisę reglamentuojančias nuostatas, kurios buvo pritaikytos prie pasikeitusių ekonominių ir kitų gyvenimo sąlygų, be abejo, atsirado ir naujų teisės institutų.

Niekas neabejoja, kad romėnų teisės įtaka tiek apskritai dabartinei, tiek ir Lietuvos nuosavybės teisei, yra akivaizdi ir reikšminga. Todėl būtina jai skirti atitinkamą dėmesį analizuojant nuosavybės teisės sampratą ir genezę.

⁴ NEKROŠIUS, Vytautas in *Romėnų teisė* (red. Dalia Vėbrienė). Vilnius: Justitia, 1999, p. 126.

⁵ *Ibid.*, p. 126-127.

⁶ *Ibid.*, p. 127.

⁷ *Ibid.*, p. 127.

1.2. Svarbiausios savininko teisių turinio tendencijos Europos valstybių teisėje XIX-XX amžiuje

Kitas svarbus ir reikalaujantis nuoseklesnės analizės nuosavybės teisės raidos etapas po romėnų teisėje suformuluotų savininko teisių turinio kriterijų, yra būtent XIX ir XX amžiai, kada nuosavybės teisė per ganėtinai trumpą laiką turėjo pergyventi reikšmingas metamorfozes. Ankstesni istoriniai tarpsniai nebus nagrinėjami, kadangi jie neišsiskyrė svarbesniais įvykiais ar tendencijomis, susijusiomis su nuosavybės teisiniais santykiais.

Prancūzijos revoliucijos metu buvo iškeltos neribotos nuosavybės teisės ir sutarčių laisvės idėjos. Jos buvo įtvirtintos Napoleono 1804 metais paskelbtame Prancūzijos civiliniame kodekse. Minėtos idėjos sulaukė didelio populiarumo ir išplito po visą pasaulį bei tapo svarbiausiais civilinės teisės principais. Tai tapo pagrindu įsitvirtinti iki tol nežinotai laisvosios rinkos ekonomikai, kuri propagavo individualizmą, individo saviraiškos laisvę ir kovą už savo interesus. Tai buvo pradžia naujos, galingos pramonės sistemos susikūrimui. Visa tai sąlygojo kapitalistinės visuomenės susisluoksniavimą į turtingąsias klases ir skurstančius dirbančiuosius. Tai buvo pasekmė neribotos ir neliečiamos nuosavybės teisės bei sutarčių laisvės suabsoliutinimo ir neadekvataus šių principų taikymo praktikoje⁸.

Didėjant socialinei atskirčiai tarp atskirų visuomenės grupių, ryškėjo šio reiškimo neigiamos pasekmės: perprodukcijos grėsmė, nedarbas, esama padėtimi nepatenkintų visuomenės sluoksnių judėjimai. Nusivylimas esama padėtimi skatino socialistinės revoliucijos prielaidų ir jos įgyvendinimo idėjų puoselėjimą. Grynasis individualizmas nebetiko, kadangi stiprėjant visuotiniam bendradarbiavimui ir tarpusavio integracijai bei kuriantis globaliai ekonomikos sistemai, tapo aktualūs nebe trumpalaikiai, o ilgalaikiai interesai, kuriuos reikėjo apsaugoti teisinėmis priemonėmis⁹.

Visi šie neramumai skatino ieškoti būdų, kaip išsaugoti nuosavybės neliečiamumo ir sutarčių laisvės idėjas bei vėl jas padaryti naudingas visuomenei. Buvo aišku, kad tuometiniai neribotos nuosavybės teisės ir sutarčių laisvės principų dėsningumai neatitinka tuometinės visuomenės gyvenimo sąlygų, todėl reikėjo kažką daryti. Buvo galima sutikti įvairių nuomonių, kaip spręsti iškilusias problemas – nuo minėtų neribotos nuosavybės teisės ir sutarčių laisvės principų neigimo ir socializmo įgyvendinimo iki žymiai švelnesnių priemonių – pavyzdžiui, pripažinimo, kad minėti principai turi būti išsaugoti ir toliau plėtojami, tik juos reikia pritaikyti prie naujų visuomeninių

⁸ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 72-73.

⁹ *Ibid.*, p. 72-73.

tendencijų, o tai galima daryti keičiant ir tobulinant įstatymų bazę ir taip sureguliuojant visuomeninius santykius¹⁰.

Tad XIX amžiaus pabaigoje ir XX amžiaus pradžioje Vakarų Europoje buvo pastebimos nuosavybės teisės doktrinos kaitos tendencijos – atsiribojimas nuo grynojo individualizmo ir racionalaus individualizmo bei kolektyvizmo derinimo propagavimas. Dėmesys buvo skiriamas viešajai nuosavybei, dirbančiųjų nuosavybės teisės apsaugai ir kitiems aktualiems socialinės sferos klausimams.

Ryškiausi savininko teisių suvaržymo atvejai stebimi XX amžiaus antroje pusėje. Tai buvo susiję su ekologinių judėjimų stiprėjimu. Tuomet padaugėjo imperatyvių teisės normų, reguliuojančių nuosavybės teisinius santykius. Plėtėsi atvejų ratas, kada nuosavybė, priklausanti savininkui, valstybės galėjo būti priverstinai išperkama siekiant tenkinti viešąjį interesą (tokiais atvejais tapo miestų bei kitų objektų statyba ir pan.). Yra pavyzdžių, kai būdavo nacionalizuojamos net atskiros ūkio šakos, pavyzdžiui – transportas. Tokia teisinio reguliavimo kryptis suteikė pagrindą nuosavybės „socializacijai“, įpareigojančiai savininką žiūrėti ne vien savo, bet ir visuomenės interesų, o kartu parodė teisės dalinimo į viešąją ir privatinę reikšmės sumažėjimą, kadangi privatiniais teisiniais santykiams buvo pradėti taikyti viešosios teisės metodai¹¹.

Tačiau, nors savininko teisės buvo varžomos, bet nuosavybės teisės institutas ir toliau išliko pagrindiniu civilinės teisės institutu, o savininkas – pagrindiniu civilinių teisinių santykių subjektu. Taip pat reikia pažymėti, kad kartu su savininko teisių suvaržymais atsirado nauji, iki tol nežinoti, savininko teisių apsaugos mechanizmai, pavyzdžiui, speciali nekilnojamojo turto teisių registracija, kuri leidžia užtikrinti nekilnojamojo turto savininko teisių patikimumą.

Galima būtų išskirti dar keletą XIX-XX amžiaus teisei būdingų bruožų. Vienas tokių – tai patvirtinimas, kad svarbiausias nuosavybės teisės kaip daiktinės teisės požymis yra jos absoliutumas, kuris pasireiškia teisės turėtojo galimybe įgyvendinti savo teisę neatsižvelgiant į kitus asmenis. Savininkas, turėdamas daiktą, tai yra jį valdydamas, gali tam daiktui daryti tiesioginį ir visapusišką poveikį. Todėl tradiciškai, kai kalbama apie nuosavybę, pirmiausia ji suvokiama per valdymą, o valdymas suvokiamas kaip pagrindinė nuosavybės turinį sudaranti „triados“ dalis. Dėl to teorijoje ir praktikoje vartojamas „valdymo“ terminas daiktinės teisės esmei apibūdinti, kadangi nuosavybė geriau yra suprantama kaip valdymo objektas. Pavyzdžiui, sakoma, kad valdo kaip savininkas, nuomininkas, saugotojas ir pan. Kai savininkas daikto nevaldo, pavyzdžiui, daiktas yra išnuomotas, perduotas saugoti ir pan., tai dar nereiškia, kad savininkas jo neturi kaip nuosavybės

¹⁰ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 72-73.

¹¹ ВАСИЛЬЕВ, Евгений Александрович in Гражданское и торговое право капиталистических государств (ответственный редактор Евгений Александрович Васильев). Москва: Международные отношения, 1993, с. 22.

objekto. Tokiu atveju savininkas daiktui nebegali daryti tiesioginio poveikio, tačiau nepraranda galimybės veikti kaip savininkas, įgyvendindamas savo nuosavybės teisę. Taip pat daiktas turi ir vartojamąją vertę, kurios pagalba gali būti tenkinami savininko poreikiai. Todėl pagrįstai daroma išvada, kad daikto valdymas nėra svarbiausias nuosavybės teisės požymis. Ši doktrina valdymo nelaiko pagrindine savininko teise. Buvo svarbiausia, kas turi teisę naudoti daiktą ir iš jo gauti naudą. Dėl šios priežasties XX amžiaus pirmojoje pusėje atsirado nauja nuosavybės doktrina, kuri nuo „valdymo“ teorijos perėjo prie „naudojimo“ teorijos, pasireiškusi savininko teisine galia visapusiškai naudoti nuosavybės teisės objektą. Taip savininkas įgijo galimybę gauti dalį pajamų ir naudos iš sudaiktintos nuosavybės, išreikštos, kaip pavyzdžiui, kokiam nors vertybiniame popieriuje ar akcijoje¹².

Ypač reikšmingas nuosavybės teisės doktrinos plėtros veiksnys buvo Europos Ekonominės Bendrijos atsiradimas ir jos teisė, per keletą dešimtmečių suformavusi bendrus visai bendrijai principus. Nuosavybės teisės doktrina buvo papildyta socialinėmis nuosavybės teisės funkcijomis – nuosavybė turi tarnauti ne tik savininko, bet ir viešųjų interesų labui. Įgyvendinant minėtas funkcijas buvo pasiekta individualių ir kolektyvinių interesų pusiausvyra įgyvendinant nuosavybės neliečiamumo principą¹³.

Kaip matyti iš aptartų nuosavybės teisės vystimosi ir raidos tendencijų, ją XIX-XX amžiuje intensyviai ir įvairiais būdais buvo bandyta pritaikyti prie to laikmečio tendencijų, kartais nukrypstant net į kraštutinumus. Galiausiai nuosavybės teisė išsiskyrė kaip absoliuti teisė, užtikrinanti savininko teisių ir interesų įgyvendinimą bei tuo pačiu turinti ir ryškią socialinę funkciją.

1.3. Savininko teisių turinys Lietuvos civilinėje teisėje XX amžiuje

Lietuvos teisės sistemoje savininko teisių turinys anksčiau buvo ir dabar yra išreiškiamas naudojantis vadinamąja teisių „triada“. Šiame skyriuje nagrinėjamas savininko teisių „triados“ atsiradimas, jos įtaka Lietuvos civilinės teisės sistemai ir sampratos pasikeitimai atskirais XX amžiaus laikotarpiais.

Teisinėje literatūroje ir įstatymuose subjektyvinės nuosavybės teisės turinys apibūdinamas išskiriant tris savininko teisių grupes – tai teisės savininkui priklausanti turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti. Nors ši „triada“ dažnai vadinama romėniškąja, tačiau privatinė romėnų teisė nežinojo

¹² PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 76.

¹³ *Ibid.*, p. 73.

išsamaus ir išbaigto savininko teisių sąrašo. Turto valdymo teisė (ius utendi), naudojimo teisė (ius fruendi) ir disponavimo teisė (ius abutendi) nėra romėniškoji savininko teisių triada, kadangi pirmosios dvi teisės klasikinėje romėnų teisėje buvo kaip savarankiškos daiktinės teisės, o trečioji atsirado viduramžiais¹⁴.

Kai kurių autorių nuomone, nuosavybės teisės turinio apibūdinimas pasitelkiant vadinamąją savininko teisių „triadą“ labiausiai yra būdingas Rusijos civilinės teisės doktrinai. Pirmą kartą įstatyme trejybiškumas buvo suformuluotas Rusijos imperijos įstatymų sąvado X tome. Tai aiškinama kaip Michailo Speranskio, imperatoriaus Aleksandro I patarėjo, 1830-1832 metais vadovavusio Rusijos imperijos įstatymų sąvado sudarymui, įtaka, kuriam labai stiprų poveikį darė Prancūzijos civilinis kodeksas. Teisinėje literatūroje „triadą“ pirmasis suformulavo Vasilijus Kukolnikas 1813 metais viename iš savo veikalų apie Rusijos privatinę civilinę teisę¹⁵.

Rusijos civilinės teisės doktrina taip apibrėžia kiekvieną iš savininko teisių „triados“ elementų:

- valdymas – tai daikto (turto) turėjimas ir/ar galėjimas daryti jam poveikį;
- naudojimas – tai daikto (turto) naudingųjų savybių panaudojimas savo poreikiams;
- disponavimas – tai daikto (turto) teisinio likimo nulėmimas savininko valia (pavyzdžiui, nuosavybės teisės objekto pardavimas).

O kadangi Rusijos nuosavybės doktrina įtakojo ir Lietuvos teisę, tai ši trejybė dar ir dabar plačiai taikoma¹⁶.

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos teisę ir civilinės teisės doktriną net kelis dešimtmečius veikė socialistinė ideologija, nuosekliai propagauta buvusioje Sovietų Sąjungoje. Priešingai nei Vakarų Europoje ar kitose demokratinėse valstybėse, kuriose civilinės teisės ir nuosavybės teisės doktrinos raida buvo susijusi su demokratijos ir laisvos rinkos ekonomikos plėtra, Sovietų Sąjungoje teisės doktrinai buvo keliamas ne mokslinis, o ideologinis uždavinys – užtikrinti marksizmo-leninizmo idėjų įgyvendinimą¹⁷.

Vakarų Europos ir kitų demokratinių valstybių ekonomikos ir teisės doktrinos bei praktikos plėtra Sovietų Sąjungoje buvo griežtai kritikuojama. Žinoma, socializmo ideologijai pavojingiausia laikyta vakarietiška nuosavybės teisės doktrina. Todėl Sovietų Sąjunga pirmiausia siekė eliminuoti iš civilinės teisės privačią nuosavybę, kuri laikyta kapitalizmo pamatu. Propagandos aparatas buvo nukreiptas socialistinės santvarkos, pagrįstos visuomenine nuosavybe, išaukštinimui, siekiant

¹⁴ TAMINSKAS, Algirdas in *Civilinė teisė: vadovėlis* (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vijusta, 1997, p. 258-259.

¹⁵ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 59.

¹⁶ *Ibid.*, p. 59.

¹⁷ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 70.

pagrįsti, kad jokios alternatyvos socializmui ir socialistinei nuosavybei nėra ir negali būti. Buvo pripažįstama tik visuomeninė, tai yra valstybinė, kolūkinė-kooperatinė ir visuomeninių organizacijų nuosavybė. Piliečiai, kuriuos dabar vadintume fiziniaisiais asmenimis, galėjo turėti tik įstatymiškai ribotą kiekį asmeninio vartojimo reikmenų, tai yra tik tiek, kiek reikia asmeniniams poreikiams patenkinti, pavyzdžiui – vieną butą ar namą ir pan. Tokia nuosavybė vadinta ne privačia, o asmenine, nes siekta pabrėžti, kad asmeninė nuosavybė yra išvestinė iš socialistinės nuosavybės, kadangi ją buvo galima įgyti tik iš vadinamųjų darbo pajamų. Vietoj rinkos dėsnų veikė sukurta administracinė ūkio planavimo sistema, o privačios nuosavybės pašalinimas iš ekonominės sistemos sukūrė iš esmės vieno savininko – Sovietų Sąjungos ūkį, kurį valdė centrinis aparatas, nustatantis kiek ir ko turi gaminti fabrikai, kas turi nupirkti ir vartoti jų pagamintą produkciją. Iš to matyti, kad Sovietų Sąjungoje turiniai santykiai buvo reguliuojami viešosios teisės normomis, o civilinės teisės taikymas ūkio sferoje maksimaliai susiaurintas. Galima netgi sakyti, kad pagrindinė civilinės teisės funkcija buvo reglamentuoti buitinius fizinių asmenų, arba tuometinių piliečių, tarpusavio santykius¹⁸.

Reikia pasakyti, kad totalitarinės valstybės ideologijai trejybė buvo labai priimtina, kadangi sovietmečiu savininkas galėjo su savo turtu daryti tik tai, ką leido įstatymas¹⁹. Štai 1964 metų Lietuvos civilinio kodekso 96 straipsnis, numatantis savininko teises, lakoniškas ir aiškus – savininkui priklauso teisės turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti įstatymo nustatytose ribose²⁰.

1990 metais Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, reikėjo įdiegti visiškai kitokią principą, nei kad buvo propagauta iki tol, tai yra – savininkas su savo turtu gali daryti viską, kas neuždrausta. Tačiau nebuvo lengva atsisakyti vadinamosios savininko teisių „triados“ ir įstatymu apibūdinamo nuosavybės teisės turinio, kadangi tiek Rusijos teisinės doktrinos, tiek ir kelis dešimtmečius civilinės teisės doktriną įtakojusios socialistinės ideologijos poveikio pasekmės dar turėjo gana daug įtakos Lietuvos teisinei sistemai.

Pirmasis naujovių diegimo žingsnis buvo senojo 1964 metų Civilinio kodekso redagavimas, tačiau tai nedaug pakeitė sovietinių laikų kodekso formuluotes. Buvo pakeistas 96 straipsnio pavadinimas į „Savininko teisių turinys“, tačiau teksto turinys liko beveik nepakitęs. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso²¹ 96 straipsnio 1 dalis nustatė, kad savininkas valdo jam priklausančią turtą, naudojasi bei disponuoja juo pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, nepažeisdamas kitų asmenų teisių ar teisėtų interesų. Minėto straipsnio 2 dalis numatė savininko nuosavybės teisės

¹⁸ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 70-71.

¹⁹ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 60-61.

²⁰ Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

²¹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 44-805.

ribojimus: įstatymų nustatytais atvejais bei sąlygomis ir tiek, kiek įstatymai leidžia, savininkas privalo leisti ribotai savo turtu naudotis kitiems asmenims, valstybei ir savivaldybei. Taigi, atsirado tik nauja nuostata, kad savininkas, įgyvendindamas savo teises, turi gerbti ir kitų asmenų teises²².

Nors pirmosios nuosavybės santykių teisinio reglamentavimo naujovės nebuvo tobulos, tačiau tai sukūrė pagrindus privačios nuosavybės ir privataus ūkio sektoriaus plėtrai. Tuo metu nei visuomenė, nei teisininkai dar nebuvo pasiruošę sukurti ir taikyti tokius įstatymus, kokie jau egzistavo Vakarų Europos valstybėse. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas²³, patvirtintas 2000 metais, buvo rengiamas ir priimamas ypatingomis istorinėmis sąlygomis – atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės ekonominės sistemos pertvarkymas, socialistinės ideologijos įtvirtintų teisinių stereotipų doktrinoje ir gyvenimo praktikoje įveikimas, integracija į Europos ir transatlantines ekonomines ir politines struktūras siekiant užtikrinti ilgalaikio valstybės saugumo interesus. Dėl to, kad buvo nepakankamai išplėta nuosavybės teisės doktrina, nepakako ekspertų, taip pat trūko kitų galimybių greitai parengti naują Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, pasinaudota Italijos, Olandijos ir kitų valstybių civilinių įstatymų kodifikacijų patirtimi. Labai svarbu buvo ir tai, kad naujojo Civilinio kodekso projekto rengėjai maksimaliai panaudojo bendruosius Europos Sąjungos teisės principus ir teisės šaltinius. Tokiu būdu į naująjį Civilinį kodeksą perkėlė ne tik Vakarų Europos teisės doktrinos idėjas, bet taip pat ir jų pagrindu suformuluotas civilinės teisės normas. Todėl 2000 metais patvirtinto Civilinio kodekso normų suvokimas ir teisingas taikymas turi būti grindžiamas ne tik Lietuvos, bet pirmiausia Vakarų Europos doktrinos ir teismų praktikos studijomis. Visų pirma tai taikytina nuosavybės teisės doktrinai, nuo kurios dėl anksčiau minėtų aplinkybių buvome labiausiai nutolę²⁴.

Priimant naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, nors ir jautėsi dešimtmečiais diegtų stereotipinių nuostatų įtaka, o ir pats Civilinis kodeksas nebuvo pakankamai nuoseklus, įstatymų leidėjui pavyko priartėti prie Vakarų Europos nuosavybės teisės doktrinos. Tai pasireiškė Civilinio kodekso 4.37 straipsnio nuostatose įtvirtintu asmens autonomiškumo principu, įtvirtinęs savininko teise elgtis su savo nuosavybės teisės objektu „savo nuožiūra“, o draudimas nepažeisti įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų reiškė, kad savininkas, savo nuožiūra valdydamas savo nuosavybę bei disponuodamas ja, privalo paisyti tik teisinių imperatyvų, tai yra draudimų, ir naudotis savo teisėmis taip, kad nepakenktų visuomenės ar atskirų asmenų teisėms ir interesams. Tad pagaliau Lietuvos civilinėje teisėje buvo atsisakyta siekio reglamentuoti visus savininko veiksmus ir suteikta

²² PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 61.

²³ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁴ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 70-72.

galimybė savininkui pačiam spręsti savo nuosavybės tvarkymo reikalus, o ne tai pavesta daryti įstatymui²⁵.

Analizuojant nuosavybės teisės doktrinos raidą Lietuvoje, aiškiai matyti atskirų laikotarpių ideologinių, politinių, ekonominių veiksnių įtaka. Tai keitė ir savininko teisių turinio reglamentavimą Lietuvos teisės sistemoje ir jo supratimą nuo savininko galimybių maksimalaus susiaurinimo įvardinant konkrečias teises iki savininko visiškos autonomijos įtvirtinimo, jo teises suvaržant tik konkrečiais ribojimais.

Lietuvoje ilgą laiką privačios nuosavybės teisė apskritai buvo nepripažįstama, todėl rengiant naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą remtasi kitų valstybių civilinių įstatymų kodifikacijų patirtimi bei Vakarų Europos teisės doktrinos idėjomis ir civilinės teisės normomis.

Svarbu akcentuoti, kad savininko teisių turinį reglamentuojančių normų teisingas suvokimas ir taikymas turi būti grindžiamas ne tik Lietuvos teisės doktrina ir teismų praktika, bet visų pirma atsižvelgiant į Vakarų Europos valstybių patirtį.

²⁵ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 61.

2. Savininko teisių turinio reglamentavimas Lietuvos įstatymuose po 2000 metų Civilinio kodekso įsigaliojimo

Dabartinis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000-aisiais metais, buvo ilgai lauktas teisės aktas. Nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo iki Civilinio kodekso patvirtinimo praėjo vos 10 metų, per kuriuos daug kas pasikeitė, o kalbant apie nuosavybės teisę, tai požiūris į ją pasikeitė kardinaliai – nuo privačios nuosavybės teisės neigimo iki jos įtvirtinimo kaip vienos fundamentaliausių ir svarbiausių teisių.

Be abejojimo, Civilinis kodeksas buvo rengiamas sudėtingomis sąlygomis, įtakojant įvairiems, kartais ir nepalankiems, veiksniams, pozicijoms ir interesams.

Įtaką darė ir tokie reikšmingi Lietuvai įvykiai, kaip integracija į Europos Sąjungą ir Šiaurės Atlanto Sutarties Organizaciją, kas padėjo stiprinti ir ekonominę saugumą kartu akcentuojant nuosavybės teisės svarbą.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas buvo priimtas 2000 m. liepos 18 d., tačiau didžioji jo dalis įsigaliojo tik beveik po metų, tai yra 2001 m. liepos 1 d. Tai buvo ilgai lauktas žingsnis ir sunkaus darbo kulminacija.

2.1. Valdymas, naudojimas ir disponavimas

Teigiama, kad žmogus gali realizuoti save, ugdyti savo asmenybę ir užtikrinti savo genetinį nemirtingumą, tai yra giminės tęstinumą, tik supančio pasaulio materialioje erdvėje, kuri be daiktų neegzistuoja. Visavertis gyvenimas nesutapatinamas su situacija, kai žmogui pakanka tenkintis savimi, jis turi turėti tai, kas tenkina jo poreikius²⁶.

Privati nuosavybė Lietuvos teisinėje sistemoje buvo įtvirtinta prieš dvidešimt metų. Tai, žinoma, nėra ilgas laiko tarpas, bet nėra ir trumpas laikotarpis, kurio metu buvo sukurtas toks daiktinės teisės institutas, koks yra dabar.

Plačiausia turinio prasme ir svarbiausia iš daiktinių teisių yra nuosavybės teisė, kuri ir apibūdinama šiame magistro darbe per nagrinėjamą savininko teisių turinį. Nuosavybės teisė yra labai svarbi tiek kalbant apie atskirą asmenį, tiek ir apie visą visuomenę bei valstybę. Būtent ją galima laikyti valstybės ekonomikos pagrindu.

Nuosavybės teisė gali būti suvokiama objektyviaja ir subjektyviaja prasme.

²⁶ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 62.

Objektyviaja prasme nuosavybės teisė suvokiama kaip visuma teisės normų, reglamentuojančių asmenų turtinius santykius dėl nuosavybės teisės objekto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo. Jos uždavinys – reglamentuoti nuosavybės santykius.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse²⁷ nuosavybės teisė suvokiama kaip subjektinė teisė. Nuosavybės teisės subjektiškumą atskleidžia 4.37 straipsnis. Tai reiškia, kad konkretus asmuo įgyja teisę valdyti, naudoti ir disponuoti tam tikromis turtinėmis vertybėmis (nuosavybės teisės objektu). Savininkas išvardintas teisės gali realizuoti savo nuožiūra, jų apimtis iš esmės nėra apribota, tačiau yra svarbu nepažeisti įstatymų, kuriais gali būti suvaržomos kai kurios savininko teisės, ir kitų asmenų teisių bei interesų.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pateikęs subjektyviosios nuosavybės teisės apibrėžimą, nuroydamas, jog subjektinė nuosavybės teisė yra elementas absoliutaus teisinio santykio, kuriame savininkui priešpriešinami visi kiti asmenys, privalantys susilaikyti nuo šios teisės pažeidimų. Subjektinę nuosavybės teisę galima apibūdinti kaip įstatymų saugomą savininko galimybę valdyti jam priklausantį turtą, juo naudotis ir disponuoti savo nuožiūra ir interesais, bet neperžengiant įstatymų nustatytą ribų, nevaržant kitų asmenų teisių ir laisvių²⁸.

Puikiai žinome, kad bet kokiam visuomeniniam santykiui atsirasti yra būtini ne mažiau kaip du subjektai. Tai būdinga ir nuosavybės teisiniams santykiams. Vienas subjektas nuosavybės teisiniuose santykiuose yra savininkas, kuris nuosavybės teise turimą turtą gali valdyti, naudoti ir juo disponuoti. Kadangi nuosavybės teisė yra absoliuti atitinkamo asmens teisė, tai laikoma, kad kita nuosavybės teisinių santykių šalis yra pasyviai įpareigotų subjektų visuma. Kadangi ši subjektų visuma turi pasyvią teisinę pareigą – netrukdyti savininkui valdyti turtą, juo naudotis ir disponuoti, nesvarbu, kokia yra jų valia, todėl teisiškai reikšmingiausias subjektas nuosavybės teisiniuose santykiuose yra turto savininkas. Nuosavybės teisės į atitinkamą turtą turinys nusakomas savininko teisių visuma jam priklausantį turtą valdyti, naudoti bei juo disponuoti²⁹.

Aukščiau išdėstyta pozicijai pritaria ir kiti teisės teoretikai, teigiantys, kad nuosavybės teisė, kaip ir bet kuri kita subjektinė teisė, yra teisinio santykio elementas, nes ji gali egzistuoti ir būti įgyvendinta tik kartu su ją atitinkančiomis kitų asmenų pareigomis. O kadangi nuosavybės teisiniai santykiai yra absoliutiniai, tai juose pakanka aiškiai apibrėžti tik vieną santykio šalį – tai savininką, turintį nuosavybės teisę į tam tikrą turtą. Tokiu atveju kita šalis, tai yra įpareigotoji šalis, gali būti konkrečiai neapibrėžta, nes pagal teisės normas nuosavybės teisė įgyvendinama paties savininko, o

²⁷ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl komercinių bankų įstatymo“. Valstybės žinios, 1996, Nr. 36-915.

²⁹ VILEITA, Alfonsas in *Lietuvos teisės pagrindai* (recenzantai: Vytautas Nekrošius, Vytautas Pakalniškis). Vilnius: Justitia, 2004, p. 200-203.

ne įpareigotųjų asmenų veiksmais. Todėl nuosavybės teisiniu santykiu susiję įpareigotieji asmenys turi elgtis pasyviai, tai yra nedaryti nieko, kas galėtų sutrukdyti savininkui įgyvendinti savo nuosavybės teisę³⁰. Todėl nuosavybės teisiniuose santykiuose kaip teisinio santykio šalis svarbiausias yra savininkas.

Taip pat pastebima, kad nuosavybės santykius reglamentuojančios teisės normos sudaro vientisą sistemą, sudarytą tiek iš viešosios teisės (konstitucinės, administracinės ir kt.), tiek iš privatinės teisės normų. Šiuo atveju būtų galima pastebėti tik vieną skirtumą tarp konstitucinių ir kitų įstatymų – tai, kad konstitucinė nuosavybės teisės kategorija yra plačiausio turinio, o paprastuose įstatymuose galimas nuosavybės santykių teisinio reglamentavimo diferencijavimas pagal objektą (pvz., nuosavybės teisės į daiktus, kapitalą, lėšas ir pinigus) arba pagal subjektus ir pan. Antra, sudarant bet kokį sandorį, turtą įsigyjanti šalis pirmiausia reikalauja turtą perleidžiančio asmens patvirtinti teisę disponuoti sandorio objektu. Todėl dabartinis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas įtvirtino nuostatą, kad „Perduoti nuosavybės teisę gali tik pats savininkas arba savininko įgaliotas asmuo” (CK 4.48 straipsnis). Remiantis šia aplinkybe darytina išvada, kad apyvartoje subjektai vienas kitą suvokia tik kaip savininką ar subjektą, turintį savininko įgaliojimus ar kitokias savininko jam suteiktas teises disponuoti turtu. Todėl apyvartos objektas bet kokių atveju negali būti toks turtas, kuris nėra nuosavybės teisės objektu³¹.

Nuosavybės teisiniams santykiams yra būdinga tai, kad jie yra tęstinio pobūdžio. Tol, kol savininkas yra nuosavybės teisinių santykių dalyvis, jis gali iš kitų asmenų reikalauti neigiamo pobūdžio veiksmų, tai yra, kad kiti asmenys susilaikytų nuo savininkui priklausančio turto valdymo, naudojimo bei disponavimo juo. O štai teisę iš kitų asmenų reikalauti teigiamo pobūdžio veiksmų savo turto atžvilgiu, savininkas įgyja tik tuomet, kai nuosavybės teisiniai santykiai tampa pagrindu kitiems teisiniams santykiams, kurių subjektu savininkas ir tampa³².

Yra dar radikalesnė pozicija, teigianti, kad nuosavybė yra amžina laike ir erdvėje, nors jos objektas – daiktai ir kitas turtas – gali netekti savo vartojamųjų savybių ir ekonominės vertės. Amžini yra pagal savo fizines savybes, išskyrus ekstrordinarinius atvejus – gamtinius kataklizmus ar žmogaus veiklos padarinius (pavyzdžiui, užterštumą, gaisrus), ir tokie nuosavybės objektai, kaip žemė, miškai ir vandenys. Kai savininkas miršta, nuosavybės teisė į juos pereina palikuonims ar kitiems paveldėtojams, išreiškusiems savo valią priimti palikimą³³.

³⁰ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 57.

³¹ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 75-76.

³² TAMINSKAS, Algirdas in *Civilinė teisė: vadovėlis* (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vijusta, 1997, p. 251.

³³ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. *Teisės problemos*. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 74.

Visų pirma, teisinėmis priemonėmis yra nustatomos prezumpcijos, užtikrinančios supaprastintą savininko teisių gynimą kilus ginčui dėl to, ar savininkas, įgyvendindamas savo nuosavybės teisę, peržengė savo subjektines teises, kaip leistino elgesio mato ribas, ar ne, taip pat, ar teisėtai pasielgė kiti asmenys, įskaitant ir valstybę, suvaržydami savininko teises. Iš šito seka pagrindinė taisyklė – savininko teisės laikomos neapribotos ir nesuvaržytos, jei tam nėra įstatyminio pagrindo. Visais kitais atvejais nuosavybės teisės turinys negali būti apribojamas bei suvaržomas prieš savininko valią, kadangi tai yra konstitucinė žmogaus teisių garantija. Tad siekiant kuo geriau įgyvendinti savininko teisių užtikrinimą ir gynimą, Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra nustatyta savininko teisių neapribojimo prezumpcija³⁴.

Paminėtina Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.39 straipsnio 2 dalis, kur yra nustatyta, kad kilus abejonių dėl nuosavybės teisės apribojimo, visais atvejais laikoma, kad nuosavybės teisė neapribota.

Neginama tai, kas prieštarauja bendrai gerovei ar kelia potencialią grėsmę kitų asmenų teisėms ir visuomenės teisėtiems interesams arba juos pažeidžia. Nuosavybės teisių apribojimas turi būti taikomas taip, kad būtų užtikrinta savininko teisių ir viešojo intereso pusiausvyra³⁵.

Taip pat būtina pažymėti, kad savininko teisės visada platesnės, nei bet kokio kito asmens teisės į tą turtą (pavyzdžiui, nuomininko teisė į nuomojamą gyvenamąją patalpą). Be to, savininkas gali bet kuriam asmeniui suteikti jam pačiam priklausančias teises, ko padaryti negali nesavininkas³⁶.

Nuosavybės teisė turi ypatingą pobūdį, nes savininkas, remdamasis įstatymais, gali nušalinti bet kokį asmenį nuo jam nuosavybės teise priklausančio ir tam asmeniui patikėto turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, jei tokiu turto tvarkymu nėra tinkamai išreiškiama savininko valia. Reikia pažymėti, kad daugelį savininkui analogiškų teisių gali turėti ir nesavininkas, bet tos teisės jau neturi išimtinio pobūdžio. Juk jos ne tik „neatima“ iš savininko teisių į tą turtą, bet joms atsirasti būtina paties savininko valia. Vadinasi, netgi nesavininko teisės, tam tikra prasme analogiškos savininko teisėms, skiriasi nuo savininko teisių pirmiausia tuo, kad savininkas įgyvendina jas išimtinai tik savo nuožiūra, o jo veiksmus šiame procese gali riboti tik tiesioginiai įstatymo draudimai. Tuo tarpu nesavininką, kuris negali veikti taip pat nepriklausomai kaip ir savininkas, riboja savininko valia, atitinkanti įstatymų ir sutarties nustatytas tų teisių ribas³⁷.

³⁴ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 61-62.

³⁵ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 61.

³⁶ TAMINSKAS, Algirdas in *Civilinė teisė: vadovėlis* (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vijusta, 1997, p. 263.

³⁷ *Ibid.*, p. 263.

Yra natūralu, kad pasaulyje, kur egzistuoja skirtingos teisinės sistemos, nėra vieningos nuostatos dėl savininko teisių turinio, todėl skirtingose valstybėse savininko teisių turinys gali būti suprantamas skirtingai.

Lietuvos teisinėje sistemoje juridinių nuosavybės teisės turinį sudaro vadinamoji savininko teisių „triada“, pagal kurią yra išskiriamos tokios trys teisės: tai valdymas, naudojimas ir disponavimas.

Savininko teisių turinį Lietuvos teisinėje sistemoje apibrėžia Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.37 straipsnio 1 dalis, kur yra apibūdinama nuosavybės teisės sąvoka. Nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti. Iš šios definicijos matyti ir tai, kas sudaro savininko teisių turinį Lietuvos teisės sistemoje.

Lietuvos įstatymų leidėjo požiūriu dabar galiojančiame Civiliniame kodekse savininko teisių turinys turi susidėti iš trijų pagrindinių teisių:

- nuosavybės teisės objekto valdymo;
- nuosavybės teisės objekto naudojimo;
- disponavimo nuosavybės teisės objektu.

Tačiau Civilinis kodeksas nenurodo, kaip galima būtų suvokti valdymą, naudojimą ir disponavimą, neatskleidžia jų esmės.

Todėl siekiant suvokti valdymo, naudojimo ir disponavimo esmę ir prasmę, turime gilintis ir į kitus teisės šaltinius. Viena iš pozicijų, paaiškinančių, kodėl Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nėra atskleidžiamas valdymo, naudojimo ir disponavimo turinys, yra ta, jog nuosavybės teisė yra prigimtinė žmogaus teisė, suteikianti jam autonomiškumo materialinį pagrindą, todėl savininkas pirmiausia pats savo laisva valia priima sprendimus dėl savo nuosavybės tvarkymo ir pats juos įgyvendina. O tai yra užtikrinta per įstatymo nuostatą, leidžiančią savininkui veikti „savo nuožiūra“. Įstatymu yra nustatoma tik tai, kas draudžiama savo nuožiūra veikiančiam savininkui tvarkant savo paties turtą. Tokie draudimai yra nustatyti specialiose Civilinio kodekso ir kitų įstatymų normose. Taigi, savininkas gali daryti viską, tačiau negali pažeisti įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų. Tačiau toks valdymo, naudojimo ir disponavimo sampratų neapibrėžtumas sukelia teorinių ir praktinių problemų. Tad norint atskleisti 4.37 straipsnio turinį, reikia pasitelkti kitas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas, kitus įstatymus, taip pat teismų praktiką bei teisės doktriną³⁸.

³⁸ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 58-59.

Reikia pastebėti, kad ir pačioje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje³⁹ yra įtvirtinta vadinamoji savininko teisių „triada“. Tai numatyta Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalyje, kur sakoma, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas. Tokiu būdu yra apibrėžiamas viešosios nuosavybės savininko teisių turinys. Galima manyti, kad ir Civilinio kodekso bei kitų įstatymų nuostatos, įtvirtinančios savininko teisių turinį, išplaukia iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos normų.

Kalbant apie teisės aktus, ko gero plačiausiai minėtieji valdymas, naudojimas ir disponavimas yra apibrėžti Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatyme⁴⁰. Minėto įstatymo 2 straipsnyje, kur apibrėžiamos pagrindinės įstatymo sąvokos, nurodyta, kad:

- turto valdymas – tai teisė įstatymų nustatyta tvarka daryti turtui fizinį bei ūkinį poveikį;
- turto naudojimas – tai naudingųjų turto savybių taikymas naudotojo poreikiams tenkinti;
- disponavimas turtu – teisė turtą perduoti, kitaip perleisti, taip pat išnuomoti, įkeisti arba kitokiu būdu keisti jo teisinę būklę.

Reikėtų labiau pasigilinti į tai, kas Lietuvos teisinėje sistemoje sudaro valdymą, naudojimą ir disponavimą.

Anksčiau vyravo nuomonė, jog nuosavybės teisės turiniui apibūdinti visiškai pakanka trijų pagrindinių teisių, tai yra daikto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, kurias tiksliau būtų laikyti atskiromis savarankiškoms teisių grupėms. Todėl šios trys pagrindinės teisės, kuriomis įvardijamos minėtos teisių grupės, yra įgyvendinamos realizuojant pastarosioms teisių grupėms priklausančias sąlyginai „siauresnes“ teises. Pavyzdžiui, teisė gauti daikto duodamas pajamas įeina į daikto naudojimo teisių grupę, o teisė sunaudoti ar išsekvoti daiktą, perduoti jį kitam įeina į disponavimo daiktu teisių grupę ir t. t.⁴¹

Teisė valdyti daiktą turi būti suprantama kaip konkrečių valdymo teisių visuma. Pagrindinės valdymo teisės yra:

- teisė turėti daiktą savo žinioje;
- teisė daryti daiktui fizinį bei ūkinį poveikį.

Tačiau šia prasme daikto turėjimas savo žinioje turi būti suprantamas ne kaip faktinis, o kaip juridinis turėjimas. Taip yra dėl to, kad tada, kai nėra galimybės faktiškai turėti savo žinioje daiktą,

³⁹ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁴⁰ Valstybės žinios, 1998, Nr. 54-1492. Nauja įstatymo redakcija: Nr. IX-900, 2002-05-23, Valstybės žinios, 2002, Nr. 60-2412 (2002-06-19).

⁴¹ TAMINSKAS, Algirdas in *Civilinė teisė*: vadovėlis (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vijusta, 1997, p. 260.

kurį iš tikrųjų turi svetimas asmuo, daikto juridinio turėjimo teisė išlieka ir todėl asmuo lieka daikto savininku⁴².

Reikia pritarti aukščiau išdėstytai pozicijai, kadangi tokiu būdu yra užtikrinamos ir ginamos savininko teisės. Tokią poziciją palaiko ir kiti teisės teoretikai, laikydamiesi nuostatos, kad valdymas, kaip nuosavybės teisės turinio elementas, turi būti suprantamas ne kaip fizinis turėjimo faktas, o kaip savininkui teisės garantuota leistino elgesio galimybė. Dėl šios priežasties savininkas, perduodamas daiktą pavyzdžiui nuomininkui, saugotojui ir pan., nepraranda valdymo, kaip nuosavybės teisės elemento, tačiau praranda fizinį ryšį su daiktu, nebegali jam daryti fizinio poveikio, naudoti jį savo reikmėms. Tuo tarpu tarp daikto ir asmens, kuriam daiktas perduotas, atsiranda faktinis ryšys⁴³.

Yra visuotinai pripažįstama, jog valdymo teisinės prigimties esmė yra objektyvus, faktinis, materialus asmens ryšys su daiktu. Nuosavybės objektas yra ne tik daiktai, bet ir turinės teisės, todėl svarbiu nuosavybės teisės komponentu laikomos ir kitos triadą sudarančios teisės – naudojimo ir disponavimo turtu⁴⁴.

Tokiu būdu atkreipiamas dėmesys ir į kitas savininko teisių turinį sudarančias teises – tai yra naudojimą ir disponavimą.

Naudojimo teisė bendrąja prasme – tai gavimas iš daikto naudos, kuria pasireiškia jo ekonominis reikšmingumas. Tad daikto naudojimo teisių grupę sudaro:

- teisė pritaikyti daikto naudingas savybes savininko poreikiams tenkinti;
- teisė gauti iš daikto pajamas ir produkciją⁴⁵.

Pajamų gavimas iš daikto gali būti realizuojamas įgyvendinus vieną ar kelias savininko turimas teises naudoti daiktą. Taip yra apsprendžiamas daikto ekonominis reikšmingumas, kadangi naudojant daiktą yra pritaikomos jo naudingosios savybės ir taip tenkinami savi poreikiai, pavyzdžiui, materialiniai – iš daikto gaunamos pajamas.

Disponavimo turtu teisių grupei priklausytų:

- teisės nustatyti daikto teisinę padėtį, jo teisinį likimą;
- pakeisti jo ekonominę būklę⁴⁶.

Disponavimas apima galimybę sudaryti tiek atlygintinus, tiek ir neatlygintinus sandorius, kurių objektas yra turtas. Pavyzdžiui, sudarant nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutartį, kitai šaliai yra perduodama ir nuosavybės teisė į konkretų nekilnojamąjį daiktą.

⁴² TAMINSKAS, Algirdas in *Civilinė teisė: vadovėlis* (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vajusta, 1997, p. 260-261.

⁴³ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Valdymas ir valdymo gynimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, Nr. 54 (46), p. 37.

⁴⁴ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 63.

⁴⁵ *Cit. op.* 42, p. 261.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 261.

Teigiama, kad disponavimo teisė yra įgyvendinama šiais atvejais:

- turta perduodant atlygintinai kito asmens nuosavybėn (pirkimo-pardavimo, mainų sutartys);
- turta perduodant neatlygintinai kito asmens nuosavybėn (dovanojimo sutartis);
- turta perduodant naudotis (turto ir gyvenamųjų patalpų nuoma);
- turta perduodant kitam asmeniui, kad šis atliktų veiksmus savininko naudai (turto perdurbimas, pasaugos, pervežimo sutartys);
- sudarant sandorius (testamentą) ir atliekant juridinius veiksmus (daikto sunaikinimas naudojimo procese)⁴⁷.

Reikėtų akcentuoti, kad savininko teisės naudoti daiktą ir disponuoti juo, yra labai glaudžiai susijusios ir kartais gali būti įgyvendinamos kartu. Kaip pavyzdį galima pateikti nuomos teisinius santykius, kur naudojimo ir disponavimo teisės yra stipriai susietos. Pirmiausia nusprendžiama dėl daikto teisinės padėties ir jo likimo, tai yra, kad jis taps nuomos teisinių santykių objektu, priklausomai nuo aplinkybių – gali būti pasirašoma nuomos sutartis. Kita šiuose santykiuose pasireiškianti teisė yra naudojimo teisė. Ji įgyvendinama savininkui gaunant konkrečiai apibrėžtą naudą (pavyzdžiui, nuompinigius). Tai sąlygoja aplinkybė, kad prieš tai buvo įgyvendinta disponavimo teisė. Kaip matyti, kartais savininko teisių turinį sudarančios teisės yra neatsiejamos ir vienu teisių pagalba yra realizuojamos kitos teisės.

Pažymėtina, kad tam tikrais atvejais yra tikslinga skaidyti savininko teises. Štai Civilinio kodekso 4.83 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektams valdyti butų ir kitų patalpų savininkai steigia butų ir kitų patalpų savininkų bendriją arba sudaro jungtinės veiklos sutartį. Minėta teisės norma išskiria valdymą ir nurodo, kad valdymo teisę daugiabučio namo savininkai gali deleguoti butų ir kitų patalpų savininkų bendrijai, kuri jų vardu įgyvendina minėtą teisę. Civilinio kodekso 4.85 straipsnio 1 dalyje yra įvardintos dvi butų ir kitų patalpų savininko teisių turinį sudarančios teisės, kurios įgyvendinamos sprendimus dėl bendrojo naudojimo objektų valdymo ir naudojimo priimant butų ir kitų patalpų savininkų balsų dauguma, jeigu butų ir kitų patalpų savininkų bendrijos įstatuose ar jungtinės veiklos sutartyje nenumatyta kitaip. Gali būti įvardinamos ir visos trys savininko teisių turinį sudarančios teisės, kaip, pavyzdžiui, Civilinio kodekso 4.75 straipsnio 1 dalyje, kur nurodoma, kad bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektas valdomas, juo naudojamas ir disponuojama bendraturčių sutarimu.

Taigi, atkreiptinas dėmesys į tai, kad dabartinis savininko teisių turinio reglamentavimas išskiriant valdymo, naudojimo ir disponavimo teises ar šių teisių grupes, yra patogus ir prasmingas tuo požiūriu, kad tam tikrais atvejais skaidant savininko teises yra tikslinga, kad jos būtų įvardintos,

⁴⁷ Самойлова, Маргарита Викторовна. Понятие, осуществление и защита права личной собственности граждан: учебное пособие. Калинин, 1978, с. 30.

kadangi tokiu atveju pakanka tik išskirti kai kurias jų ir tampa aišku, kokią apimtį teisių savininkas perleidžia, o kokia teisių apimtis lieka pačiam savininkui. Tai ypač aktualu kalbant apie nuosavybės teisės reguliavimą, įgyvendinimą, gynimą. Taip yra išvengiama neapibrėžtumo rizikos ir perdėto formalizmo, kadangi kartais yra tikslinga išskaidyti savininkui priklausančias teises ir turėti tam tikras teises kategorijas, kuriomis būtų lengviau apibūdinti tai, ką norima išreikšti.

2.2. Savininko teisių turinio suvaržymai

Nors nuosavybės teisė yra laikoma absoliučia, tačiau jos absoliutumas nėra beribis.

Civilinio kodekso 4.39 straipsnio 1 dalis nustato, kad nuosavybės teisė gali būti apribota paties savininko valia, įstatymų arba teismo sprendimo.

Yra įtvirtinta prezumpcija, kad kilus abejonių dėl nuosavybės teisės apribojimo, visais atvejais laikoma, kad nuosavybės teisė neapribota (CK 4.39 straipsnio 2 dalis). Tokiu būdu yra užtikrinamas nuosavybės teisės absoliutumo įgyvendinimas.

Nuosavybės teisės apsauga bei suvaržymai yra minimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje. Minėto straipsnio 1-oje dalyje įtvirtinta, kad:

- nuosavybė neliečiama,

2-oje dalyje nurodoma, jog:

- nuosavybės teises saugo įstatymai,

o 3-oje dalyje numatyta:

- nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtintas konstitucinis nuosavybės neliečiamumo principas, kuris yra vienas iš pačių svarbiausių teisės principų, kadangi nuosavybė yra tiek visuomenės, tiek ir kiekvieno asmens ekonominis pagrindas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 1998 metų nutarime įvardino nuosavybės teisės svarbą konstatuodamas, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatytas nuosavybės neliečiamumas įpareigoja kitus subjektus nepažeisti savininko teisių. Valstybė privalo ginti ir saugoti nuosavybę nuo kėsimosi į ją⁴⁸. Tai parodo, kad asmeniui apskritai garantuojama galimybė tapti savininku, užtikrinama nuosavybės teisės apsauga ir jos gynimas, savininkas gali kurti gerbūvį sau bei kitiems.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo mėn. 24 d. nutarimas „Dėl pinigų sumų išieškojimo pagal reikalavimus, kylančius iš darbo teisinių santykių“. Valstybės žinios, 1998, Nr. 85 – 2382.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuosavybės teisės apsauga yra savininko teisių apsaugos užtikrinimo garantas, įtvirtintas pagrindiniame Lietuvos įstatyme. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas šias konstitucines nuostatas, yra ne kartą konstatavęs, kad pagal Konstituciją savininkas turi teisę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus uždraustus įstatymu, naudoti savo turtą ir lemti jo likimą bet kuriuo būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės⁴⁹.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, įpareigojanti įstatymų leidėją priimti teisės aktus, padėsiančius saugoti nuosavybės teisę. Todėl turi būti sukurta tokia teisės aktų sistema, kuri užtikrintų savalaikę ir efektyvią nuosavybės teisės apsaugą ir gynimą. Teisinio reguliavimo tikslas – tinkamai suderinti asmenų interesus, užtikrinti jų pagrįstumą ir pusiausvyrą bei nustatyti efektyvų nuosavybės teisės gynimo mechanizmą.

Nors nuosavybės teisiniams santykiams yra būdingas absoliutumas ir šią teisę galima apibūdinti kaip visišką viešpatavimą daikto atžvilgiu, o ją gerbti ir jos nepažeisti privalo visi, tačiau manyti, jog savininko nuosavybės teisė yra visiškai absoliuti – neteisinga, kadangi tai gali sukelti ir nepageidaujamų padarinių.

Nuosavybės negalima laikyti vien tik kėsinosi objektu ir todėl besąlygiškai saugoti. Atkreiptinas dėmesys, kad įgyvendinant nuosavybės teises, būtina užtikrinti interesų derinimo principą, turi būti sudaryta galimybė visiems įgyvendinti savo teises, taip pat negalima nepagrįstai varžyti teisių. Privalu laikytis nuostatos – nuosavybės teisė turi būti varžoma tik tiek, kiek tai daryti būtina ir tik tiek, kiek tai yra pakankama. Tai yra – nuosavybės teisė turi būti varžoma minimaliai atsižvelgiant į konkrečias sąlygas.

Dėl įvairių priežasčių nuosavybės teisė yra ribojama ir praktikoje nėra sutinkama kaip visiškai absoliuti ir nuo nieko nepriklausanti teisė.

Nuosavybės teisės ribojimais yra laikomi su nuosavybės teisės objektu susiję įsipareigojimai.

Pagal Civilinio kodekso 4.9 straipsnio 2 dalį, daiktinės teisės suvaržymai kartu su daiktu perleidžiami naujam daikto savininkui. Šie suvaržymai yra tiesiogiai susiję su daiktu ir todėl seka paskui jį. Jeigu daiktinės teisės suvaržymai turi būti registruojami, kartu su daiktu perleidžiami tik įregistruoti suvaržymai. Nes priešingu atveju prasmę prarastų specialus suvaržymų įtvirtinimas ir išviešinimas naudojantis registrais. Įstatymų numatytais atvejais arba asmenų susitarimu daiktinės teisės suvaržymai kartu su daiktu gali būti perleidžiami ir kitam asmeniui. Jeigu suvaržymai nebuvo registruotini, tai preziumuojama, kad jie nepereina kitam asmeniui, nebent yra anksčiau paminėtos išimtys.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo mėn. 14 d. nutarimas „Dėl nuosavybės teisių ribojimo ypač vertingose vietovėse bei miško žemėje“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 30 – 1050.

Galima išskirti įvairius savininko teisių suvaržymus ir juos įvairiai grupuoti. Autoriaus nuomone, pagrindiniai suvaržymai kildinami iš:

- kitų asmenų daiktinių teisių į savininko daiktą;
- savininko prievolinių įsipareigojimų;
- nustatyto poreikio tenkinti viešąjį interesą.

Savininko teisių turinio suvaržymai, kildinami iš kitų asmenų daiktinių teisių į savininko daiktą ir iš savininko prievolinių įsipareigojimų, bus plačiau analizuojami kitame skyriuje, kur nagrinėjama kitų asmenų įtaka savininko teisių turiniui.

Nuosavybės teisės specifika pasireiškia išimtinu ir visaapimančiu savininko teisių pobūdžiu, jo turtinės-teisinės padėties nepriklausomumu nuo kitų asmenų, nes tai tiesiogiai nustato teisės normos. Tokios teisės turėjimas pirmiausia sudaro galimybę savarankiškai organizuoti ūkinę veiklą ir dalyvauti prekių apyvartoje. Savininko teisė naudoti savo turtą bet kokiai įstatymo nedraudžiamai ūkinei veiklai, kaip ypatinga subjektinė teisė į nuosavą ūkinę veiklą, turi principinę reikšmę rinkos ekonomikos kūrimuisi ir funkcionavimui. Tačiau reikia sutikti, kad nėra ir negali būti visiškai neribotos nuosavybės teisės. Apribojimai, aišku, pasireiškia kai kurių nuosavybės teisės turinį sudarančių teisių suvaržymu, tai yra teisių paėmimu ar jų nesuteikimu⁵⁰.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad nuosavybės teisė gali būti įstatymu ribojama ir išskyrė šiuos pagrindus:

- a) dėl nuosavybės objekto pobūdžio (jo potenciali grėsmė žmonių gyvybei, sveikatai ir visuomenės saugumui);
- b) dėl padarytų teisei priešingų veikų;
- c) dėl visuomenei būtino ir konstituciškai pagrįsto poreikio⁵¹.

Nuosavybės teisės apribojimai gali būti taikomi, tačiau visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų:

- a) nuosavybės teisė gali būti ribojama tik remiantis įstatymu;
- b) ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes ir (arba) konstituciškai svarbius tikslus;
- c) turi būti laikomasi proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose numatytos priemonės turi atitikti siekiamus visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus⁵².

⁵⁰ TAMINSKAS, Algirdas in *Civilinė teisė: vadovėlis* (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vija, 1997, p. 236 ir 263.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės mėn. 13 d. nutarimas „Dėl medžioklės įstatymo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 63 – 2235.

⁵² *Ibid.*

Savininkui siekiant įgyvendinti savo teises, jis turi būti apsaugotas nuo kitų asmenų trukdymo jas realizuoti, tai pasakytina ir apie valstybę bei jos daromą įtaką. Kalbant apie valstybę, reikia pažymėti, kad ji turi dvi pareigas savininko atžvilgiu: pirmoji – susilaikyti nuo nepagrįstų nuosavybės teisės ribojimų ir nenustatyti bereikalingų draudimų, antroji – užtikrinti, kad savininkas galėtų kuo palankesnėmis sąlygomis įgyvendinti savo, kaip nuosavybės teisės turėtojo, teises ir apsaugoti jį nuo neteisėto ir nepagrįsto kėsینimosi į jo nuosavybę ar į nuosavybės teisės įgyvendinimą.

Žmogus negali ignoruoti visuomenės, kurioje gyvena, jo, kaip savininko, teisės yra įtvirtintos pareigų ir atsakomybės kontekste, o nuosavybės teisė nėra ir negali būti pripažįstama absoliučia⁵³.

Nuosavybės teisės absoliutinimas sudarytų galimybes pažeisti įstatymus, kitų asmenų teises ir interesus bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos saugomas vertybes.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas įtvirtino, kad nuosavybės teisė gali būti ribojama, tačiau tik įstatymu. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas taip pat numato nuosavybės teisės apribojimo galimybes. Kodekso 4.39 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad nuosavybės teisė gali būti apribota paties savininko valia, įstatymų arba teismo sprendimo. Taip pat Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato galimybę nuosavybės teisę riboti ir tuomet, kai nuosavybė yra paimama visuomenės poreikiams. Kodekso 4.100 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad paimti daiktą ar kitą turtą, priklausantį asmeniui privačios nuosavybės teise, visuomenės poreikiams leidžiama tik išimtiniais atvejais ir tik įstatymų nustatyta tvarka, o minėto straipsnio 4 dalyje nustatyta, jog nuosavybės teisė į visuomenės poreikiams paimamą kilnojamąjį daiktą (turtą) valstybei pereina nuo atsiskaitymo su daikto (turto) savininku momento. Nuosavybės teisė į visuomenės poreikiams paimamą nekilnojamąjį daiktą valstybei pereina nuo nekilnojamojo daikto įregistravimo viešame registre momento, tačiau įregistruoti tokį daiktą kaip valstybės nuosavybę viešame registre galima tik nuo atsiskaitymo su nekilnojamojo daikto savininku momento.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad nuosavybės teisė įstatymu taip pat gali būti ribojama dėl padarytų teisei priešingų veikų, tačiau už tokius nuosavybės paėmimo atvejus savininkui jau nėra atlyginama ir šių teisinių santykių specifika numato jau ne civiliniai įstatymai.

Nuosavybės naudojimo kontrolės bei tokio naudojimo reguliavimo įstatymais esmė – tai savininko teisių įtvirtinimas pareigų ir atsakomybės kontekste. Pareigos apibrėžia teisių ribas⁵⁴.

Visi nuosavybės teisės varžymai yra ne tiek daikto ar kito turto, kiek šio turto savininko atžvilgiu. Mat jie apriboja juridškai reikšmingą teisinių santykių elementą – asmens valią valdyti

⁵³ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 61.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 73.

nuosavą turtą, juo naudotis ir disponuoti. Tai yra blogina asmens gyvenimo kokybę, riboja veiklos laisvę, autonomiją ir saviraišką⁵⁵.

Kaip pabrėžė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, bet koku nuosavybės teisės ribojimu negalima paneigti nuosavybės teisės esmės; jeigu nuosavybės teisė apribojama taip, kad ją įgyvendinti pasidaro neįmanoma, jeigu ji suvaržoma peržengiant protu suvokiamas ribas arba neužtikrinamas jos teisinis gynimas, tai yra pagrindas teigti, jog pažeidžiama nuosavybės teisės esmė, o tai tolygu šios teisės neigimui⁵⁶.

Svarbu tiksliai suformuluoti kriterijus, kurių pagrindu nustatomi konkuruojančių vertybių prioritetai, lemiantys, kiek gali būti apribotos savininko teisės valdyti jam priklausantį turtą, juo naudotis ir disponuoti⁵⁷.

Nuosavybės teisės apribojimai gali būti taikomi visose svarbiose žmogaus gyvenimo ir veiklos srityse, susijusiose su šios teisės įgyvendinimu. Kita vertus, yra tokios svarbiausios iš svarbių sričių, kuriose aktualus ne klausimas, ar taikyti tokius apribojimus, bet klausimas, kokia apimtimi juos taikyti⁵⁸.

Savininko teisė kaip nori elgtis su jam priklausančiu turtu gali būti ribojama siekiant apsaugoti ne atskirų asmenų teises, bet užtikrinti visuomenės interesus.

Visuomenėje egzistuoja vertybės, priklausančios savininkui ar savininkams, kurios dėl savo svarbos, naudingumo ir kitų savybių yra reikšmingos visai visuomenei. Todėl siekiant jas išsaugoti, padaryti prieinamas ir naudingas, yra varžomos savininko teisės valdyti, naudoti jam priklausantį turtą ir juo disponuoti. Tokiais suvaržymais dažniausiai siekiama viešųjų tikslų. Žinoma, ribojimai privalo būti proporcingi ir pagrįsti siekiamiems tikslams, nes jais varžomos ir siauriamos savininko teisės.

Ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad būtinybė riboti subjektines savininko nuosavybės teises gali išplaukti iš paties asmens veiksmų, iš sutarčių, valstybės tarptautinių įsipareigojimų. Tokį apribojimą gali sąlygoti ir turto pobūdis ar visuomenei svarbus interesas⁵⁹.

Savininko teisių ribojimai gali būti sąlygoti ir neišvengiamybės užtikrinti visuomenės stabilumą ir gerovę socialinėje, ekonominėje, saugumo, ekologinėje ir kitose svarbiausiose žmogaus gyvenimo srityse.

⁵⁵ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 73.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės mėn. 13 d. nutarimas „Dėl medžioklės įstatymo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 63 – 2235.

⁵⁷ *Cit. op.* 55, p. 74.

⁵⁸ *Ibid.*, p. 74.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės mėn. 9 d. nutarimas „Dėl valdininkų teisės į nuosavybę“. Valstybės žinios, 1997, Nr. 40 – 977.

Ir pačioje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtinti principai, kurie pateisintų savininko teisių varžymą. Juos būtų galima apibūdinti kaip tokias siekiamybes:

- valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei (LRK 46 straipsnio 3 dalis);
- valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių (LRK 54 straipsnio 1 dalis);
- įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją (LRK 54 straipsnio 2 dalis);
- ir kt.

Apibendrinant reikia konstatuoti, kad nuosavybės teisė savo esme yra absoliuti, tačiau praktikoje tas absoliutumas nėra grynas, kadangi yra būtina užtikrinti įstatymų reikalavimus bei kitų asmenų teises ir interesus. Turi būti įgyvendinta savininko teisių ir viešojo intereso pusiausvyra. Todėl savininko teisių ribojimas yra pagrįstas ir tikslingas, o kartais be jo neįmanoma išsiversti.

2.3. Kitų asmenų turimos teisės į savininko turtą

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nuosavybė įpareigoja. Nesvarbu ar toks įpareigojimas išreiškiamas, remiantis pozityvia nuostata, pagal kurią *naudojimasis nuosavybe turi tarnauti taip pat ir bendrajai gerovei*, ar negatyvia – *naudojimasis ja neturi prieštarauti viešajam interesui*, rezultatas tas pats – nuosavybė atlieka socialinę funkciją⁶⁰.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad nuosavybė atlieka socialinę funkciją. Ji įpareigoja, būtent šia nuostata yra išreiškiamas nuosavybės socialinė funkcija. Konstitucinis socialinės darnos imperatyvas, konstituciniai teisingumo, protingumo, proporcingumo principai, kitos Konstitucijos nuostatos suponuoja tai, kad Konstitucijoje įtvirtinti nuosavybės neliečiamumas ir subjektinių nuosavybės teisių apsauga negali būti interpretuojami kaip pagrindas savininko teises ir interesus priešpriešinti viešajam interesui, kitų asmenų teisėms, laisvėms ir teisėtiems interesams⁶¹.

Šiame skyriuje aptariami savininko teisių turinio ribojimai paprastai nustatomi kito ar kitų konkrečių asmenų naudai, kurie įgyja dalį savininkui priklausančių teisių, paprastai susijusių su nuosavybės teisės objekto valdymu ir naudojimu. Tokiu atveju reikia atskleisti savininko turimų

⁶⁰ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 72-73.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl nuosavybės teisių ribojimo ypač vertingose vietovėse ir miško žemėje“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 30-1050.

teisių įgyvendinimo ribas, kai jos yra suvaržytos kitų asmenų teisių ir interesų į savininkui priklausantį nuosavybės teisės objektą. Tokie savininko teisių ribojimai arba kitų asmenų teisių į nuosavybės teisės objektą įgijimo atvejai kildinami iš daiktinių (pavyzdžiui: servitutas, uzufruktas, hipoteka ir kt.) ir prievolių (nuoma, panauda ir kt.) teisinių santykių, kurie ir bus nagrinėjami šiame skyriuje. Dėl darbo apimties bus analizuojami tik kai kurie teisiniai santykiai, tai: servitutas, uzufruktas, hipoteka, nuoma ir panauda.

Pagal Civilinio kodekso 4.111 straipsnio 1 dalį, servitutas – tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tarnaujančiuoju daiktu), arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujančiojo daikto), tinkamą naudojimą.

Servitutai gali būti įvairių rūšių, atsižvelgiant į nustatytą tikslą – kelio, statinių ir kt. servitutai.

Servitutu suteikiamos servituto turėtojui konkrečios naudojimosi konkrečiu svetimu daiktu teisės arba atimamos iš tarnaujančiojo daikto savininko konkrečios naudojimosi daiktu teisės (CK 4.112 straipsnio 1 dalis). Bet kuriuo atveju, nustatant servitutą, nekilnojamojo daikto savininko teisės didesne ar mažesne apimtimi yra suvaržomos. Taip siekiama užtikrinti servituto turėtojo tinkamą naudojimąsi daiktu, dėl kurio nustatomas servitutas. Kadangi nustatant servitutą yra suvaržomos tarnaujančio daikto savininko teisės, tai tokie suvaržymai nusakomi kuo tiksliau – įvardinant konkretų daiktą ir konkrečias teises.

Civiliniame kodekse nustatyta, kad kilus abejonų dėl servituto turinio ir nesant galimybių tiksliai jį nustatyti, laikoma, kad servitutas yra mažiausias (CK 4.112 straipsnio 2 dalis). Taip yra stengiamasi maksimaliai apsaugoti daikto savininko interesus nuo nepagrįstos intervencijos į jam priklausančių teisių sritį.

Taip pat paminėtina, kad servituto nustatymas neatima iš tarnaujančiojo daikto savininko daikto naudojimo teisių, sudarančių servituto turinį, jeigu šių teisių įgyvendinimas netrukdo nustatytam servitutui (CK 4.112 straipsnio 4 dalis). Taip stengiamasi užtikrinti, kad daikto savininkas dėl nustatyto servituto patirtų kuo mažiau nepatogumų. Tai patvirtina ir Civilinio kodekso 4.113 straipsnio 1 dalis, kur įtvirtinta, kad servituto suteikiamos teisės turi būti įgyvendinamos pagal tikslinę paskirtį, kad būtų kuo mažiau nepatogumų tarnaujančiojo daikto savininkui. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad savininko veiksmai neturi trukdyti įgyvendinti tų teisių, kurias užtikrina servitutas, taip pat ir asmuo, kurio naudai nustatomas servitutas, privalo nepažeisti daikto savininko teisių ir jomis naudotis tik tokia apimtimi, kokia jam yra suteikta.

Servitutas riboja savininko teisių turinį ir sukelia nepatogumų, todėl tikėtina, kad savininkas nenorės, jog jo teisės būtų ribojamos. Todėl Civiliniame kodekse yra nustatyta, kad servitutas gali būti nustatomas ne tik sandoriu, bet ir įstatymu bei teismo sprendimu, o įstatymo numatytais

atvejais – administraciniu aktu (CK 4.124 straipsnio 1 dalis). Tokiu būdu pasireiškia ir viešojo intereso svarba ribojant savininko teises.

Žinoma, gali būti ir nesutarimų dėl servituto nustatymo. Ir jei dėl to neįmanoma normaliomis sąnaudomis daikto naudoti pagal paskirtį, tuomet ginčą sprendžia teismas. Tačiau bet kuriuo atveju pirmumas teikiamas susitarimui. Taip pat būtina išsiaiškinti, ar servitutas yra objektyviai būtinas, tai pažymėjo ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išaiškinęs, kad pagal Civilinio kodekso 4.126 straipsnio 1 dalį servitutas nustatomas, jeigu savininkai nesusitaria, o nenustačius servituto nebūtų įmanoma normaliomis sąnaudomis daikto naudoti pagal paskirtį. Minėtame straipsnyje yra įtvirtintos dvi sąlygos, kurioms esant servitutas nustatytinas teismo sprendimu, tai: savininkų nesutarimas ir būtinumas nustatyti servitutą, kad viešpataujanciojo daikto savininkas galėtų naudoti daiktą pagal paskirtį, tačiau nepaisant to, servitutas priverstinai gali būti nustatytas tik tokiu atveju, kai jis yra objektyviai būtinas. Bylą dėl servituto nustatymo nagrinėjantys teismai pirmiausia turi įvertinti, ar daikto savininkas, įgyvendindamas savo nuosavybės teisę ir siekdamas, kad dėl daikto tinkamo naudojimo būtų nustatytas servitutas, išnaudojo visas objektyvias ir įmanomas galimybes, kad nuosavybės teisę būtų galima įgyvendinti neapribojant kitų savininkų (valdytojų) teisių ir interesų. Atsižvelgiant į nuosavybės teisės svarbą, nuosavybės teisės ribojimas pateisinamas tik esant svarbioms priežastims ir nėra pagrindo taikyti servitutą ir riboti kito (tarnaujančio daikto) savininko nuosavybės teisę vien todėl, kad savininkas (valdytojas), siekiantis servituto nustatymo, nori naudotis svetimu daiktu, kad jam taip yra naudingiau ar patogiau⁶².

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad servitutai paprastai nustatomi ilgam laiko tarpui, kadangi net ir pasikeitus tarnaujančiojo ar viešpataujanciojo daikto nuosavybės teisės subjektui, nustatytas servitutas išlieka (CK 4.111 straipsnio 2 dalis). Todėl visą tą laiką yra varžomos ir savininko teisės. O tai savininkui gali turėti ir neigiamų ekonominių pasekmių – gali mažėti daikto vertė.

Civilinio kodekso 4.129 straipsnis numato, kad gali būti nustatyta viešpataujanciojo daikto savininko prievolė mokėti vienkartinę ar periodinę kompensaciją tarnaujančiojo daikto savininkui, jei dėl servituto nustatymo atsiranda nuostolių.

Uzfruktas – tai asmens gyvenimo trukmei ar apibrėžtam terminui, kuris negali būti ilgesnis už asmens gyvenimo trukmę, nustatyta teisė (uzufruktoriaus teisė) naudoti svetimą daiktą ir gauti iš jo vaisius, produkciją ir pajamas (CK 4.141 straipsnio 1 dalis).

Civilinio kodekso 4.143 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad savininkas gali nustatyti uzufukto objekto naudojimo tvarką, o jei tokia tvarka nenustatyta – kaip tai darytų pagal daikto paskirtį rūpestingas savininkas. Uzufukto turinys nustatomas kiekvienu konkrečiu atveju nustatant

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *I. G. v. O. K.*, Nr. 3K-3-82/2007, kat. 32.1; 114.11 (S).

uzufruktą, o nustatantis uzufruktą subjektas gali nustatyti tik tokias uzufrukto suteikiamas teises, kurios neprieštarauja daikto naudojimui pagal paskirtį (CK 4.143 straipsnio 3 dalis).

Uzufruktorius perima didelę dalį savininko teisių. Jis turi teisę reikalauti įvykdyti dėl uzufrukto objekto atsiradusias prievoles ir priimti įmokas, neturi teisės perduoti uzufrukto kitam asmeniui, bet gali perduoti kitam asmeniui teisę įgyvendinti uzufruktą, neturi teisės perdirbti uzufrukto objekto arba kitokiu būdu iš esmės jo pakeisti be uzufrukto objekto savininko leidimo, neturi teisės į uzufrukto objekte rastą lobį ar jo dalį ir kt. (CK 4.143 straipsnio 5, 6, 7 ir 8 dalys).

Kalbant apie bendraturčių teisinius santykius, pasakytina, kad jeigu uzufruktas nustatytas į bendrosios nuosavybės teisės objektu esantį daiktą, uzufruktorius turi tas daikto valdymo ir naudojimo teises, kurios priklausytų jam kaip bendraturčiui (CK 4.143 straipsnio 4 dalis). Taigi, savininkas perduoti uzufruktoriui valdymo ir naudojimo daiktu teises.

Paprastai uzufruktas nustatomas savininko valia (toku atveju turi būti uzufruktoriumi tampančio asmens valia, išskyrus atvejus, kai uzufruktą nustato įstatymas), tačiau yra atveju, kai tai nustato įstatymas, pavyzdžiui, turtą, kuris yra nepilnamečių vaikų nuosavybė, tvarko jų tėvai uzufrukto teisėmis (CK 3.185 straipsnio 1 dalis).

Civilinio kodekso 4.170 straipsnio 1 dalis nustato hipotekos sąvoką – tai esamo ar būsimos skolinio įsipareigojimo įvykdymą užtikrinantis nekilnojamojo daikto įkeitimas, kai įkeistas daiktas neperduodamas kreditoriui.

Hipoteka yra laikoma daiktine teise, kadangi ji užtikrina kreditoriaus teisę į įkeistą nekilnojamąjį turtą, nors hipoteka turi prievolių teisei būdingų bruožų, kaip prievolės ar kitų įsipareigojimų užtikrinimo priemonė.

Įregistravus hipoteką, susiaurėja savininko teisių įgyvendinimo galimybės, nors savininkui išlieka tiek nuosavybės teisė, tiek ir pats įkeistas daiktas (įkeistą daiktą perduoti kreditoriui draudžia įstatymas). Hipoteka neatima iš daikto savininko teisės valdyti, naudoti įkeistą daiktą bei juo disponuoti atsižvelgiant į hipotekos kreditoriaus teises (CK 4.170 straipsnio 4 dalis). Pavyzdžiui, daikto įkeitimas netrukdo perleisti jo kito asmens nuosavybėn, tačiau perleidžiant įkeistą daiktą nuosavybėn kitam asmeniui, hipoteka seka paskui daiktą (CK 4.171 straipsnio 9 dalis). Yra nustatyti draudimai, taikomi savininkui – įkeisto daikto savininkas neturi teisės sunaikinti, sužaloti daiktą ar kitaip sumažinti jo vertę, išskyrus daikto normalų nusidėvėjimą ar vertės sumažėjimą naudojant jį būtinojo reikalingumo atveju (CK 4.171 straipsnio 10 dalis).

Civilinio kodekso 4.171 straipsnio 8 dalyje numatyti ribojimai, kai daiktas priklauso bendrosios nuosavybės teise. Tuomet jis gali būti įkeistas tik visų bendraturčių sutikimu. Įkeičiant tiksliai nustatyta bendrosios dalinės nuosavybės dalį, kitų bendraturčių sutikimas nereikalingas.

Paprastai pats savininkas sprendžia dėl nekilnojamojo daikto įkeitimo. Galimi atvejai, kai įstatymo arba teismo sprendimo pagrindu atsiranda priverstinė hipoteka, tačiau tokios hipotekos objektu turi būti parenkamas toks daiktas, kurį pardavus būtų visiškai patenkinti kreditoriaus reikalavimai, o skolininkas nukentėtų kuo mažiau (CK 4.171 straipsnio 11 dalis ir 4.175 straipsnio 2 dalis).

Nagrinėjant iš savininko prievoliųjų įsipareigojimų kildinamus savininko teisių turinio suvaržymus, reikia pastebėti, kad, sakykime, tiek nuoma, tiek ir panauda riboja savininko teises ir laiko požiūriu, ir apimtimi. Savininkas nuosavybės teise turimą daiktą nuomodamas arba jį atiduodamas panaudos pagrindais perduoda nuomininkui ir dalį turimų teisių į daiktą, tai yra teisę valdyti ir naudotis nuomos dalyku. Savininkas minėtas teises perduoda laikinai, tai yra nuomos ar panaudos laikotarpiui. Tačiau savininkas išsaugo disponavimo daiktu teisę.

Savininko nuosavybės teisių ribojimai pasireiškia teisės aktuose, kur yra įtvirtintos kitų asmenų turimos teisės į savininko turtą, kurios reiškia ir tai, kad savininkui yra draudžiama trukdyti minėtiems asmenims įgyvendinti savo teises. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad fiziniai asmenys turi teisę laisvai lankytis miškuose, išskyrus tam tikrus atvejus, gali rinkti vaisius, vaistažoles ir vaistinę žaliavą, riešutauti, uogauti ir grybauti, valstybiniuose miškuose laikyti bites aviliuose ir bitidėse⁶³.

Taip pat ir Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas numato, kad žemės savininkai, naudotojai bei valdytojai negali trukdyti pažintiniams, profesiniams-dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, sveikatingumo ir kitais tikslais lankyti arba tvarkyti saugomų kompleksų bei objektų (vertybių), poilsiaviečių, takų, regyklų, kitų rekreacinių objektų⁶⁴.

Aptariant kitų asmenų turimas teises į savininko turtą, reikia akcentuoti, kad valdymo, naudojimo ir disponavimo teisių ribojimai dažniausiai, nors ne visada, atsiranda paties savininko valia. Suvaržymai gali riboti skirtingas savininko teisių turinį sudarančias teises (tiek vieną kurią iš jų arba visas tris vienu metu) arba jas riboti skirtinga apimtimi. Kartais net pats savininkas gali nustatyti kokia būtent apimtimi bus ribojamos jo teisės.

2.4. Nuosavybės teisės įgijimo būdo įtaka savininko teisių turiniui

Nuosavybės teisė gali būti įgyjama dviem būdais: pirminiu ir išvestiniu.

⁶³ Valstybės žinios, 1994, Nr. 96-1872. Nauja įstatymo redakcija: Nr. IX-240, 2001-04-10, Valstybės žinios, 2001, Nr. 35-1161 (2001-04-25).

⁶⁴ Valstybės žinios, 1993, Nr. 63-1188. Nauja įstatymo redakcija: Nr. IX-628, 2001-12-04, Valstybės žinios, 2001, Nr. 108-3902 (2001-12-28), 32 str. 12 d.

Minėtų nuosavybės teisės įgijimo būdų išskyrimas yra reikšmingas, kadangi nuo to, kokių būdų įgyjama nuosavybė, priklauso savininko teisių turinio apimtis.

Pirminis nuosavybės teisės įgijimo būdas yra toks, kai įgijėjas įgyja teisę į daiktą pirmą kartą, kadangi daiktas iki tol niekam nepriklausė nuosavybės teise, arba įgyjama teisė į daiktą neatsižvelgiant į anksčiau egzistavusias teises, pavyzdžiui, kai daiktas nepriklauso ankstesniam savininkui (radinys, lobis). Tokiu būdu kartu su nuosavybe įgyjamos visos savininko teisės, kurios yra pilnos apimties. Kitaip sakant, įgyjama absoliuti nuosavybės teisė, o pati nuosavybė nėra suvaržyta jokiais prievolėmis.

Yra išskiriami tokie pirminiai nuosavybės teisės įgijimo būdai: vaisių (tam tikros veiklos rezultatu) ir pajamų pasisavinimas, naujo daikto pagaminimas, bešeimininkio daikto, laukinių gyvūnų, laukinių ir naminių bičių, priklydusių ir beprižiūrių naminių gyvulių, radinio, lobio pasisavinimas, atlygintinas netinkamai laikomų kultūros vertybių ir kitų daiktų paėmimas visuomenės poreikiams, daiktų konfiskavimas už teisės pažeidimus, nuosavybės įgijimas suėjus įgyjamosios senaties terminui⁶⁵.

Išvestinis nuosavybės teisės įgijimo būdas yra toks, kai savininko nuosavybės teisė kyla iš ankstesnio savininko teisės, tai yra, kai nuosavybės teisė pereina iš vieno savininko kitam savininkui. Tokiu atveju naujajam savininkui pereinanti nuosavybės teisė yra tokios apimties, kokią ją turėjo ankstesnysis savininkas, kartu su visais jos suvaržymais, nebent sutartis ar įstatymas numato ką kitą. Šis nuosavybės teisės įgijimo būdas yra priskiriamas prie sutartinių. Išvestiniam nuosavybės teisės įgijimo būdai taikomas principas: *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse haberet*⁶⁶.

Įgyjant nuosavybės teisę išvestiniu būdu, buvusio savininko teisės ir pareigos, susijusios su perduodamu daiktu, pereina naujam savininkui. Nuosavybės teisė gali pereiti kitam asmeniui ir savininkui sutikus, ir nesutikus (nuosavybės teisės įgijimas pagal sandorius, teismo sprendimu, paveldėjimo tvarka ir kt.)⁶⁷.

2.5. Savininkų skaičiaus įtaka savininko teisių turiniui

Nuosavybės teise daiktai gali priklausyti ne būtinai vienam asmeniui. Jie gali priklausyti ir keletui asmenų. Atsižvelgiant į tai, ar daiktas priklauso vienam asmeniui ar keletui asmenų tuo pat

⁶⁵ VILEITA, Alfonsas in *Lietuvos teisės pagrindai* (recenzantai: Vytautas Nekrošius, Vytautas Pakalniškis). Vilnius: Justitia, 2004, p. 204.

⁶⁶ iš lot. k.: niekas negali perduoti kitam daugiau teisių, negu pats turi.

⁶⁷ *Cit. op.* 65, p. 204.

metu, tai yra ar nuosavybė yra asmeninė ar bendroji, priklauso ir nuosavybės teisės įgyvendinimo ribos.

Bendrosios nuosavybės teisės turėtojai yra vadinami bendraturčiais, o jiems bendrai priklausantys daiktai yra laikomi bendrąja jų nuosavybe.

Jei tai yra asmeninė nuosavybė, tuomet tik vienas savininkas yra nukreipęs savo valdžią daikto atžvilgiu ir jo teisių nevaržo kitų savininkų teisės. Nors nei asmeninė, nei bendroji nuosavybės teisė nėra visiškai absoliuti, tačiau pastarosios atveju nuosavybės teisių įgyvendinimas yra labiau suvaržytas. Todėl asmeninės nuosavybės teisės subjekto teisės savo apimtimi yra plačiausios.

Asmeninės nuosavybės teisės esmė yra nusakyta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.37 straipsnio 1 dalyje. Tai savininko teisė jam priklausantį nuosavybės teisės objektą valdyti, naudoti ir juo disponuoti savo nuožiūra, tačiau nepažeisdamas įstatymų ir kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų.

Tuo tarpu pagal Civilinio kodekso 4.72 straipsnio 1 dalyje pateikiamą bendrosios nuosavybės teisės sampratą, bendroji nuosavybės teisė yra dviejų ar kelių savininkų teisė valdyti, naudoti jiems priklausantį nuosavybės teisės objektą bei juo disponuoti.

Kadangi čia jau yra nebe vienas, o keli savininkai, tai pagal Civilinio kodekso 4.75 straipsnio 1 dalį, bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektas valdomas, juo naudojama ir disponuojama bendraturčių sutarimu. Yra numatyta, kad turi būti suderinta savininkų valia.

Atsižvelgiant į asmeninės nuosavybės teisės sąvoką, galima atitinkamai išplėsti ir bendrosios nuosavybės teisės sampratą, kadangi kiekvienas iš bendrosios nuosavybės teisės turėtojų yra asmeninės nuosavybės teisės turėtojas savo dalies bendrojoje nuosavybėje požiūriu. Tokiu atveju bendrosios nuosavybės teisė galima būtų apibūdinti kaip dviejų ar kelių savininkų teisė valdyti, naudoti jiems priklausantį nuosavybės teisės objektą bei juo disponuoti, tačiau nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų ir atsižvelgiant į bendraturčių valią. Šiuo atveju nebegalima vartoti asmeninės nuosavybės teisės sąvokoje įtvirtintos nuostatos „savo nuožiūra“, kadangi bendrosios nuosavybės teisės atveju yra ne vienas nuosavybės teisės subjektas, o keli, kurie kartu valdo, kartu naudoja jiems priklausantį nuosavybės teisės objektą bei kartu juo disponuoja ir dėl to tai turi būti daroma jų visų suderinta valia ir bendru sutarimu. Todėl nepakanka nepažeisti įstatymų ir kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų, taip pat dar turi būti ir bendraturčių sutarimas, jų suderinta valia.

Yra skiriamos dvi bendrosios nuosavybės rūšys: bendroji jungtinė ir bendroji dalinė nuosavybė. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.73 straipsnio 1 dalį, bendrosios dalinės nuosavybės teisė yra tada, kai bendrosios nuosavybės teisėje yra nustatytos kiekvieno savininko

nuosavybės teisės dalys, o bendroji jungtinė nuosavybės teisė – kai nuosavybės teisės dalys nėra nustatytos. Tokiu atveju visi bendrosios jungtinės nuosavybės teisės turėtojai nuosavybę valdo, ja naudojami ir disponuoja bendrai. Šios bendrosios nuosavybės rūšies dalys nustatomos tik tada, kai nuosavybė padalijama bendraturčiams. Be to, bendrosios jungtinės nuosavybės bendraturčius sieja ne tik bendros turbinės teisės ir interesai, bet ir asmeniniai ryšiai (sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė).

Civiliniame kodekse įtvirtinama prezumpcija, kad bendrosios nuosavybės teisė laikoma daline, jeigu įstatymai nenustato ko kita, o jeigu bendrosios dalinės nuosavybės teisės konkretus kiekvieno bendraturčio dalių dydis nenustatytas, tai preziumuojama, kad jų dalys yra lygios (CK 4.73 straipsnio 2 ir 3 dalys).

Reikia atkreipti dėmesį, kad kiekvienas bendraturtis turi ne realią konkretaus turto dalį natūra, pavyzdžiui, kambarį ar kokias kitas patalpas, o turi teisę į idealią turto dalį, tai yra teisę į atitinkamo dydžio bendrai priklausančio turto dalį. Pavyzdžiui, bendrosios dalinės nuosavybės teisės atveju kiekvienam bendraturčiui priklausanti nuosavybės teisės dalis gali būti išreikšta trupmena (1/2, 2/3, 2/7 ir pan.) arba procentais (50 proc., 30 proc. ir pan.).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį, kad bendrosios dalinės nuosavybės teisės atveju visada yra išskiriami du nuosavybės teisės objektai. Tai:

- 1) daiktas, kuris yra visų bendraturčių, tai yra bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektas;
- 2) dalis bendrosios nuosavybės teisėje, kuri yra individualus bendraturčio nuosavybės teisės objektas – turtas.

Tai, kad dalis bendrosios nuosavybės teisėje yra ne materialinė, o ideali, sudaro prielaidas jai, kaip bendraturčio asmeniniam turtui, būti savarankišku civilinės teisės objektu. Dėl to kiekvienas iš bendraturčių savo dalimi kaip individualia nuosavybe gali disponuoti laisvai. Tai taip pat reiškia, kad bendraturtis turi teisę siekti išskirti ir (ar) gauti natūra daikto dalį kaip atskirą daiktą, tai yra atsidalyti iš bendrosios nuosavybės. Kita vertus, tokia dualistinė bendrosios nuosavybės teisės prigimtis lemia tam tikrus disponavimo bendrąja nuosavybe ypatumus ir apribojimus, nes bendrosios nuosavybės teisės subjekto nuosavybės dalis yra nemateriali, tai yra tik dalis teisėje, o pats daiktas, kuris yra visų bendraturčių, gali būti valdomas, juo naudojamas ir disponuojama tik bendru sutarimu (CK 4.75 straipsnis)⁶⁸. Tai reiškia, kad bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektas valdomas, juo naudojamas ir disponuojama bendraturčių sutarimu. Jeigu taip nutinka, kad bendraturčiai nesutaria, tai valdymo, naudojimosi ir disponavimo įgyvendinimo tvarką nustato teismas.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *Z. L. v. J. R., D. Ž.*, Nr. 3K-3-478/2009, kat. 30.9.1.

Kiekvienas iš bendraturčių proporcingai savo daliai turi teisę į bendro daikto (turto) duodamas pajamas, atsako tretiesiems asmenims pagal prievolės, susijusias su bendru daiktu (turtu), taip pat privalo apmokėti išlaidas jam išlaikyti ir išsaugoti, mokesčiams, rinkliavoms ir kitoms įmokoms (CK 4.76 straipsnis).

Kiekvienas bendraturtis turi teisę disponuoti visa jam priklausančia nuosavybės teisės dalimi ar dalimi tokios dalies. Jis ją gali perleisti kitam asmeniui nuosavybėn (parduoti, dovanoti ir pan.), išnuomoti ar koku kitu būdu perduoti naudotis, įkeisti ar kitaip suvaržyt. Tokiu atveju kitų bendraturčių sutikimas nereikalingas, tačiau bendraturčiai turi pirmenybės teisę pirkti bendraja nuosavybe esančią parduodamą dalį ta pačia kaina ir tomis pačiomis sąlygomis⁶⁹.

Kiekvienas bendraturtis turi teisę reikalauti atidalyti jo dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės (CK 4.80 straipsnio 1 dalis). Jeigu nesutariama dėl atidalijimo, bendroji dalinė nuosavybė padalijama teismo tvarka taip, kad daiktas būtų padalijamas natūra kiek galima be neproporcingos žalos jo paskirčiai. Kitais atvejais vienas ar keli iš atidalijamų bendraturčių gauna kompensaciją pinigais.

Taigi, bendroji dalinė nuosavybė suvaržo savininko teises, tačiau savininko teisės ribojamos ne užtikrinant trečiųjų asmenų teises ar interesus, bet tai daroma kitų savininkų, tai yra bendraturčių, interesais, kuriems bendrai priklauso tas pats nuosavybės teisės objektas, kuris valdomas, juo naudojamas ir disponuojama bendru sutarimu. Savininko dalis bendrojoje dalinėje nuosavybėje yra ideali ir suprantama kaip bendraturčio asmeninis turtas, o tai leidžia jai būti savarankišku civilinės teisės objektu.

2.6. Nuosavybės teisės objekto problematika ir jo įtaka savininko teisių įgyvendinimui

Kai kurių autorių nuomone, esminis nuosavybės teisės turinio komponentas yra šios teisės objektas, kadangi viskas priklauso nuo to, iš kokių pozicijų vienas ar kitas objektas vertinamas. Teigiama, kad daiktai ir kitas turtas, kaip nuosavybės teisės objektas, yra ne fizinė, bet juridinė sąvoka⁷⁰.

Apžvelgiant nuosavybės teisės objekto koncepciją Lietuvos teisės sistemoje, reikia pažymėti, kad galiojant 1964 metų Lietuvos civiliniam kodeksui⁷¹, nuosavybės teisė buvo tapatinama su daiktais, nors nuosavybės teisės objektas buvo apibrėžiamas kaip turtas. Tuo metu egzistavo ir įstatymai, kurie nuosavybe įvardino taip pat ir nematerialius daiktus, pavyzdžiui, tokius kaip

⁶⁹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 4.78 str. ir 4.79 str. 1 d.

⁷⁰ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 64.

⁷¹ Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

nematerialios akcijos, todėl nuosavybės teisės objektams buvo pradėtas priskirti tiek materialus, tiek ir nematerialus turtas. Tačiau tenka pripažinti, jog vyraujanti pozicija nuosavybę tapatino su materialiais daiktais ir tik terminui „turtas“ buvo priskiriamos turtinės teisės ir interesai⁷².

Nuosavybės teisės objekto problema buvo vienas iš svarbesnių teorinių klausimų, su kuriais susidūrė dabartinio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso rengėjai. Civilinio kodekso pirmajame projekte, kuris po pirmojo svarstymo Seime 1996 metais buvo paskelbtas visuomenei, nuosavybės teisės objektu tradiciškai buvo laikomas tik materialus daiktas⁷³. Tačiau to paties projekto kituose skyriuose buvo daug normų, kurios teisės objektais laikė ne tik daiktus. Be to, pirmosios Civilinio kodekso knygos III dalis buvo skirta vien tik civilinių teisių objektams, tarp kurių nurodyti ne tik daiktai, bet ir kiti nematerialūs objektai. Be abejo, nuosavybės teisės objekto išplėtimas atitiko rinkos ekonominės apyvartos poreikius. Kuo daugiau yra galimybių suskaidyti turtą į savarankiškus objektus, tuo spartesnė ir veiksmingesnė apyvarta. Todėl šiuolaikinėje apyvartoje didžiąją dalį sudaro ne daiktai, bet nematerialūs objektai. Finansų apskaitą reglamentuojantys teisės aktai taip pat turtą skaido į daugybę rūšių (daiktai yra tik viena iš turto rūšių) ir kiekviena iš jų yra savarankiškas apyvartos objektas⁷⁴.

Kai kurių autorių nuomone, dabartinio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projekto rengėjai susidūrė su prieštaravimu tarp daiktinės teisės knygos ir kitų Civilinio kodekso knygų normų. Šio prieštaravimo nepašalinus reikėtų pripažinti, kad civilinėje apyvartoje gali būti toks objektas, kuris nėra nuosavybės teisės objektas. Tokie prieštaravimai atsirado tikriausiai todėl, kad atskirų Civilinio kodekso knygų projektų rengėjams įtakos turėjo skirtingos nuosavybės teisės doktrinos. Vieni jų rėmėsi tradiciniu kontinentinės civilinės teisės požiūriu, kad kodeksuose nurodomas tik vienas objektas – daiktas, o kiti buvo artimesni anglosaksų teisei, kuri nuosavybės teisės objektu pripažįsta bet kokią turtą⁷⁵.

Nuosavybės teisės objektai ne visada yra materialūs daiktai, taip pat jie lengvai pereina iš vienos būsenos į kitą⁷⁶. Kaip pavyzdys galėtų būti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.101 straipsnio 1 dalis, kur nurodoma, kad vertybinis popierius, kaip civilinių teisių objektas – tai dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio asmens (emitento) įsipareigojimus šio dokumento turėtojui.

Nuosavybės vertybiniai popieriai (pavyzdžiui, akcijos) patvirtina tiek jų savininko turtines teises – teisę į įmonės kapitalo idealiąją dalį išreikštą procentais bei dalį gaunamo pelno, tiek ir neturtines teises – akcininko teisę dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, gauti

⁷² MIZARAS, Vytautas. Nuosavybės turinys pagal Europos teisę. Teisė, 2000, Nr. 34, p. 45.

⁷³ Valstybės žinios, 1996, Nr. 108.

⁷⁴ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 73-74.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 74.

⁷⁶ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 64.

informaciją apie bendrovės ūkinę veiklą ir kitas su jos valdymu susijusiais teises. Valdymo teisė yra svarbus nuosavybės teisės komponentas, nors jos pervertinti ir nederėtų (pvz., nepaisant kiekvieno akcininko teisės dalyvauti bendrovės valdyme, realiai šią teisę įgyvendina ir sprendimus, susijusius su jos ūkine komercine ir finansine veikla, priima akcininkas, turintis kontrolinį akcijų paketą)⁷⁷.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.97 straipsnyje yra nurodoma, kas patenka į civilinių teisių objektų sąvoką. Čia pakliūna: daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Tačiau Civilinio kodekso bendrosios nuostatos neatskleidžia turto sąvokos. Civilinio kodekso pirmosios knygos komentare yra išskiriamos dvi turto sampratos: siauroji ir plačioji. Siauroju požiūriu turto sąvoka reiškia daiktą ar daiktų visumą, o plačiuoju požiūriu – ir daiktus, ir turtines teises bei pareigas, išimtinės teises ir panašiai⁷⁸.

Darytina išvada, kad nuosavybės teisės objektas yra ne tik daiktai, bet ir turtinės teisės. Nuosavybės santykiai, kurių objektas yra turtinė teisė, taip pat yra absoliutūs, nes savininkas disponuoja šiuo objektu, kaip ir daiktu, nevaržomas kitų subjektų valios⁷⁹.

Štai rusų teisės teoretikas ir praktikas Konstantinas Sklovskis nuosavybės teisės objektu įvardina materialų (kūnišką) objektą, kuris nėra asmuo, tačiau taip pat cituoja vokiečių mokslininką L. Enekcerusą, kuris mano, kad į klausimą, kas yra daiktas (kūniškas objektas), atsako apyvarta, bet ne fizikos mokslas⁸⁰. Šitoks daikto traktavimas išplečia daikto sąvoką. Todėl į ją patenka ne tik materialūs (kūniškieji), bet ir nekūniškieji (nematerialūs) objektai. Tuomet galima daryti išvadą, kad nuosavybės teisės objektu galima laikyti viską, kas nėra asmuo (subjektas). Tačiau tai yra labai platus nuosavybės teisės objekto sąvokos traktavimas.

Kai kurie mokslininkai išskiria dvi nuosavybės rūšis: materialinę ir intelektinę. Materialinės nuosavybės objektai yra daiktai. Intelektinės nuosavybės objektai yra kūrybinio intelektualinio darbo produktai: literatūros, meno ir mokslo kūriniai, išradimų patentai, dizainas ir kt. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio nuostata, kad nuosavybė neliečiama, taikoma ne tik materialinei, bet ir intelektinei nuosavybei⁸¹.

Apyvartoje gali būti nesvarbu materialus (kūniškas) ar tokiu nelaikomas turtas (pavyzdžiui, reikalavimo teisė), svarbu, kad apyvartoje būtų kam nors nuosavybės teise priklausantis, o ne bešeimininkis turtas. Jis mano, kad nuosavybės teisės objektai, be materialių daiktų, yra

⁷⁷ JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 64-65.

⁷⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *et. al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 213.

⁷⁹ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20), p. 78.

⁸⁰ Склоковский К. И. Собственность в гражданском праве. Москва: издательство „Дело“, 2000, с. 428.

⁸¹ VILEITA, Alfonsas in Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 32.

nematerialūs objektai – turtinės teisės, reikalavimo teisės ir turtiniai įsipareigojimai, informacija ir pagal tai, iš kokių pozicijų vertinama, netgi asmeninės neturtinės teisės⁸².

Taip pat yra manoma, kad juridine prasme turtu laikoma suma santykių, kurių viena dalis apibūdinama kaip turto aktyvai (aktyvus sudaro visuma nuosavybės teise priklausančių daiktų ir teisės iš kitų asmenų reikalauti atitinkamų veiksmų), o kita dalis – kaip turto pasyvai (pasyvus sudaro visuma daiktų, priklausančių kitiems asmenims, bet kuriuos laikinai turi pats asmuo ir visuma asmens įsipareigojimų)⁸³. Kitaip sakant – tai visuma daiktų, taip pat turtinių teisių ir pareigų.

Daroma išvada, kad Lietuvos Respublikos privatinėje teisėje daiktinė teisė prarado savo išskirtines sąsajas su daiktais ir jau nebegali būti apibrėžiama vien tik per santykius su daiktais. Todėl ir nuosavybės teisės išsilaisvinimas iš daiktų, suvokiamų tik kaip materialūs objektai, pasaulio yra logiškas, Vakarų Europos valstybių tendencijas atspindintis reiškinys⁸⁴.

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau išdėstyta, galima pritarti nuostatai, jog nuosavybės teisės objekto išplėtimas yra šio laikmečio aktualijas atitinkanti tendencija. Darbo autoriaus nuomone, ši pozicija dabartinėje Lietuvos teisinėje sistemoje yra dėsninga ir sveikintina, kadangi nuosavybės teisės objekto išplėtimas neapsiribojant materialiais daiktais yra aktyvios integracijos, modernios visuomenės ir inovacijų sąlygotas reiškinys. Žinoma, išplėtus nuosavybės teisės objektą gali atsirasti įvairių teisinio nenuoseklumo atvejų, tačiau tai yra sąlyga civilinei apyvartai plėtoti ir šiandienos lūkesčius atitinkančiai teisinei bazei vystyti.

Savininko teisių turinio apimtį ir suvaržymus gali stipriai įtakoti ir nuosavybės teisės objekto pobūdis.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad žemė, miškai, vandens telkiniai nuosavybės teisės atžvilgiu yra ypatingi objektai, nes žemės, miškų, vandens telkinių tinkamas naudojimas ir apsauga yra žmogaus, kaip biologinės ir socialinės būtybės, egzistavimo bei visuomeninių ryšių palaikymo ir sklaidos terpė, žmogaus ir visuomenės išlikimo ir raidos sąlyga, tautos gerovės pagrindas⁸⁵. Todėl, nors savininko teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti minėtus nuosavybės teisės objektus ir jais disponuoti yra ginama, tačiau nėra absoliuti. Minėtus savininko teisių ribojimus lemia specifinis nuosavybės teisės objektas, kuris patenka į viešojo intereso sritį.

⁸² JOVAIŠAS, Karolis. Nuosavybės teisinis režimas. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53), p. 64.

⁸³ Шершеневич, Габриэль Феликсович. Учебник русского гражданского права. Т. 1. Москва: издательство „Статут“, 2005.

⁸⁴ ŠVILPAITĖ, Eglė. *Nuosavybės teisės apribojimai pagal 1950 m. žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį*: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005, p. 47 – 48.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės mėn. 13 d. nutarimas „Dėl medžioklės įstatymo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 63 – 2235.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas aukščiau paminėtu nutarimu⁸⁶ atkreipė dėmesį ir į tai, kad kartais siekiant užtikrinti viešąjį interesą kreipiamas per menkas dėmesys į savininką ir jo teises bei interesus. Poreikis tam tikrais atvejais riboti savininko teises yra visiškai pagrįstas ir neginčijamas, tačiau tai turi būti daroma pagrįstai ir proporcingai. Savininko teisės privalo būti ribojamos tik tiek, kiek tai būtina siekiant visuomenei naudingų ir svarbių tikslų. Minėtu nutarimu Konstitucinis Teismas prieštaraujančiomis Konstitucijai pripažino Medžioklės įstatymo nuostatas, kuriomis privačios žemės sklypo savininkas, kurio žemė yra numatoma priskirti arba yra priskirta medžioklės plotų vienetui, turi teisę uždrausti medžioti jam priklausančioje žemėje, jeigu medžioklės metu žemės ūkio pasėliams arba miškui bus daroma žala. Tai buvo vienintelis pagrindas, kada savininkas galėjo uždrausti medžioti savo žemės sklype. Be to, Medžioklės įstatyme numatyta savivaldybės komisija galėjo ir neatsižvelgti į savininko valią, kad jam nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype, miške, vandens telkinyje nebūtų medžiojama. Toks teisinis reglamentavimas prieštaravo Konstitucijai, kadangi ne pats savininkas turėjo teisę nuspręsti dėl medžioklės jam nuosavybės teise priklausančiame sklype, o už jį tai padarydavo savivaldybės komisija. Tokiu būdu buvo nepagrįstai suvaržomos privačios žemės, miškų, vandens telkinių savininkų nuosavybės teisės laisvai naudotis savo privačiu turtu.

Dar viena specifinė nuosavybės objektų grupė, kuriai taikomi savininko teisių ribojimai, yra Lietuvos nekilnojamas kultūros paveldas. Minėtoms vertybėms apsaugoti yra skirtas Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas⁸⁷. Minėto įstatymo 25 straipsnio 6 dalis nustato, kad jeigu kultūros paveldo objektas iš visų pusių apsuptas privačios nuosavybės teise valdomų sklypų, jų savininkai ar kiti valdytojai privalo leisti lankytojams prieiti iki šio objekto. Taip yra užtikrinamas viešasis interesas išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis.

Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės⁸⁸, XIX skyrius „Nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorija ir apsaugos zonos“ nustato tokias nekilnojamųjų kultūros vertybių (išskyrus statinių priklausinius) individualios apsaugos zonas:

- apsaugos nuo fizinio poveikio, kurioje draudžiama:
 - atlikti darbus, deformuojančius gruntą ir sukeliančius jo vibraciją;
 - laikyti aktyviausias chemines, lengvai užsidegančias bei sprogstamasias medžiagas;

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės mėn. 13 d. nutarimas „Dėl medžioklės įstatymo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 63 – 2235.

⁸⁷ Valstybės žinios, 1995, Nr. 3-37. Nauja įstatymo redakcija: Nr. IX-2452, 2004-09-28, Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571 (2004-10-19).

⁸⁸ Valstybės žinios, 1992, Nr. 22-652.

- statyti statinius, kurie nėra skirti nekilnojamosioms kultūros vertybėms apsaugoti ir šių vertybių naudojimui garantuoti;
- atlikti kitokius darbus, galinčius pakenkti nekilnojamosioms kultūros vertybėms ar jų teritorijoms;
- vizualinės apsaugos, kurioje draudžiami darbai, kurie gali pakenkti nekilnojamųjų kultūros vertybių kraštovaizdžiui ar optimaliai jų apžvalgai.

Taip pat nutarime nustatyta, kad vizualinės apsaugos zonoje draudžiami darbai, kurie gali pakenkti nekilnojamųjų kultūros vertybių kraštovaizdžiui ar optimaliai jų apžvalgai. Tai ypač aktualu išsaugant miestų senamiesčius ir jų autentiškumą.

Be to, nustatomi apribojimai atlikti nekilnojamųjų kultūros vertybių prieš avariniams, remonto ar pritaikymo darbams. Ši nuostata galioja atliekant darbus ir nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorijoje. Norint atlikti minėtus darbus, reikalingas Kultūros vertybių apsaugos departamento leidimas.

Nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorijose ir apsaugos zonose numatomų atlikti žemės ir statybos darbų projektai turi būti suderinti su Kultūros vertybių apsaugos departamentu.

Kaip matyti iš pateiktų teisės normų, nekilnojamųjų kultūros paveldo savininko teisės yra labai detalios ribojamos. Jis negali pilnai naudotis nė viena iš savininko teisių turinį sudarančių teisių. Tokiu atveju savininkui gali būti labai sunku įgyvendinti savo teises į nuosavybės teise turimą nekilnojamąjį kultūros paveldą, kadangi jis turi laikytis ir vykdyti daugybę reikalavimų, ribojimų, sąlygų.

Lietuvos Respublikos žemės įstatymo⁸⁹ 21 straipsnio 10 punktas nustato, kad žemės savininkai ir kiti naudotojai privalo leisti kitiems asmenims prieiti prie paviršinio vandens telkinių nustatytomis pakrantės apsaugos juostomis, lankyti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus bei objektus ir bendro naudojimo rekreacinius objektus (teritorijas).

Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu⁹⁰, reglamentuoja paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo principus. Minėto tvarkos aprašo II skyrius įtvirtina apsaugos juostų nustatymą, kur, atsižvelgiant į paviršinių vandens telkinį, nurodomi konkretūs apsaugos juostų pločiai. Štai 5.1. punkte nustatoma kokio pločio apsaugos juosta, atsižvelgiant į pakrantės žemės paviršiaus vidutinį nuolydžio/polinkio kampą, turi būti prie ilgesnių kaip 10 km upių ir ant tokių upių įrengtų tvenkinių bei prie ežerų ir tvenkinių, kurių plotas didesnis kaip 0,5 ha, dirbtinių nepratekamų paviršinių vandens telkinių, kurių plotas didesnis kaip 2

⁸⁹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 34-620.

⁹⁰ Valstybės žinios, 2007, Nr. 23-892.

ha. Šiame punkte apsaugos juosta nustatoma 5, 10 ar 25 metrų pločio, atsižvelgiant į pakrantės žemės paviršiaus vidutinį nuolydžio/polinkio kampą. Tvarkos aprašo 5.2. punkte nurodoma, kad prie 10 km ir trumpesnių upių, ežerų ir tvenkinių, kurių plotas ne didesnis kaip 0,5 ha, dirbtinių nepratekamų paviršinių vandens telkinių, kurių plotas 0,1–2 ha, bei prie visų kanalų apsaugos juostos plotis yra du kartus mažesnis nei nurodyta 5.1. punkte. Tačiau prie valstybiniuose parkuose, draustinuose arba biosferos rezervatuose esančių paviršinių vandens telkinių apsaugos juostos plotis yra du kartus didesnis nei nurodyta 5.1 ir 5.2 punktuose. Taip yra dėl to, kad valstybiniai parkai, draustiniai arba biosferos rezervatai yra vertingi valstybės saugomi objektai ir juose savininko teisės yra dar labiau varžomos siekiant visuomenei naudingų tikslų.

Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatyme⁹¹ taip pat numatyti savininko teisių suvaržymo atvejai. Šio įstatymo 50 straipsnio 2 dalis nustato, kad perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatoriams priklausančių elektros energetikos objektų ir įrenginių, esančių kitų asmenų žemėje, eksploatavimui, aptarnavimui, remontui bei naudojimui užtikrinti nustatomi žemės ir kitų nekilnojamojų daiktų servitutai.

Elektros energetikos įstatymo 50 straipsnio 3 dalis įtvirtina, kad perdavimo sistemos operatoriai ir skirstomųjų tinklų operatoriai turi teisę nekliudomi prieiti, privažiuoti ar kitaip patekti prie jiems priklausančio ar jų eksploatuojamo energetikos objekto, esančio kito žemės ar kito nekilnojamojo daikto savininko ar naudotojo teritorijoje, teisės aktų nustatyta tvarka atlikti jų remonto, techninės priežiūros, eksploatavimo ar modernizavimo darbus. Be perdavimo sistemos operatoriaus ar skirstomųjų tinklų operatoriaus raštiško sutikimo elektros energetikos objektų apsaugos zonose draudžiama statyti, remontuoti, rekonstruoti arba griauti bet kokius statinius, vykdyti įvairius kasybos, krovimo, dugno gilinimo, žemės kasimo, sprogdinimo, melioravimo, užtvindymo darbus, mechanizuotai laistyti žemės ūkio kultūras, įrengti gyvulių laikymo aikšteles, vielines užtvaras ir metalines tvoras, sodinti arba kirsti medžius, atlikti kitus teisės aktuose numatytus ribojamus darbus ar veiksmus.

Elektros tinklų apsaugos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos energetikos ministro⁹², 6 punktas nustato elektros tinklų apsaugos zonas. Pavyzdžiui, minėtų taisyklių 6.1. punktas nustato elektros oro linijų apsaugos zonas, kurios yra tokios:

- iki 1 kV įtampos elektros oro linijoms – 2 metrai;
- 6 ir 10 kV įtampos elektros oro linijoms – 10 metrų;
- 35 kV įtampos elektros oro linijoms – 15 metrų;

⁹¹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 66-1984. Nauja įstatymo redakcija: Nr. IX-2307, 2004-07-01, Valstybės žinios, 2004, Nr. 107-3964 (2004-07-10)

⁹² Valstybės žinios, 2010, Nr. 39-1877.

- 110 kV įtampos elektros oro linijoms – 20 metrų;
- 330–400 kV įtampos elektros oro linijoms – 30 metrų;
- 750 kV įtampos elektros oro linijoms – 40 metrų.

Be abejonės, nuosavybės teisės objektas daro didelę įtaką savininko teisių apimčiai, nuo jo priklauso, kokia apimtimi savininkas gali įgyvendinti jam priklausančias teises, kurios iš jų yra ribojamos ir kokia apimtimi.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad draudžiama piktnaudžiauti savo teise. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.137 straipsnio 3 dalis nurodo, kad draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalos kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai.

Nuo to, kokia apimtimi savininkas gali įgyvendinti savo teises ir kokius poreikius gali tenkinti, priklauso ir nuosavybės teisės objekto vertė. Kuo mažiau savininko teisės yra suvaržytos ir kuo plačiau jis jas gali įgyvendinti, tuo didesnė yra nuosavybės teisės objekto vertė. Pavyzdžiui, jei savininkui nuosavybės teise priklauso miškų ūkio paskirties žemės sklypas su miško aikštele, tai savininkas tokio sklypo aikštelėje negali, tarkime, statyti namo – jo, kaip savininko, teisės yra ribojamos žemės sklypo pagrindinės naudojimo paskirties. Tačiau pakeitus žemės sklypo naudojimo paskirtį, aikštelėje būtų galima statyti statinius. Tuo savininkui būtų suteikiama daugiau teisių. Tuo pačiu ir minėto sklypo vertė išaugtų, kadangi savininko teisės būtų mažiau suvaržytos ir galėtų būti įgyvendinamos didesne apimtimi.

Visada privalu paisyti proporcingumo principo, kadangi nuosavybės teisės suvaržymų tikslai ir poreikis visuomet turi būti proporcingi siekiamiems tikslams. Savininko teisių suvaržymas turėtų būti pagrįstas paskutine galimybe siekiant užtikrinti ir įgyvendinti viešąjį interesą, kai to neįmanoma padaryti kitais būdais. Reikia laikytis nuostatos, kad suvaržymų turi būti tik tiek, kiek yra būtina ir tik tiek, kiek jų pakanka.

3. Lyginamoji savininko teisių turinio analizė

Lyginamoji savininko teisių turinio analizė visų pirma leidžia išanalizuoti užsienio valstybių savininko teisių turinio reglamentavimą, šių teisinių santykių supratimą ir taikymo praktikoje problematiką. Juk kiekvienoje valstybėje teisinis reglamentavimas turi savo specifiką. Išanalizavus užsienio valstybių savininko teisių turinio reglamentavimą, galima geriau ir objektyviau suvokti ir vertinti nacionalinėje teisės sistemoje įtvirtintus analogiškus teisinius santykius, juos kritiškai įvertinti, išskiriant teigiamas ir neigiamas tokių santykių reglamentavimo ypatybes. Tai atskleidžia ir savininko teisių turinio reglamentavimo ir suvokimo tendencijas ypač kalbant apie Lietuvą, kadangi Vakarų Europos valstybės turi sukaupusios patirties šioje srityje.

Kitas svarbus akcentas, ką leidžia padaryti savininko teisių turinio lyginamoji analizė, tai tam tikro standarto įtvirtinimas ir skirtumų mažinimas tarp atskirų valstybių tapačių teisinių santykių reglamentavimo. Tai ypač aktualu šiais visuotinės globalizacijos laikais, kada teisinių santykių reglamentavimo vienodinimas turi labai didelę praktinę reikšmę. Tai ypač svarbu vystant verslą, ekonominius santykius, tarptautinį bendradarbiavimą įvairiose srityse. Be to, platesnis supratimas ir žinios apie savininko teisių turinio reglamentavimą yra būtini šiuolaikiniams teisininkams, kuriems vis dažniau tenka bendradarbiauti su kitų šalių kolegomis bei patarti savo klientams įvairiais su užsienio valstybių teise susijusiais klausimais.

3.1. Kontinentinės ir bendrosios teisės sistemų nuosavybės teisės charakteristika

Pasaulyje yra apie tris šimtus nacionalinių teisės sistemų⁹³. Vyraujančios ir reikšmingiausios yra kontinentinės ir bendrosios teisės sistemos.

Nuosavybės teisės turinys ir jos suvokimas skiriasi bendrosios ir kontinentinės teisės sistemų doktrinos. Devynioliktame amžiuje teoretikai kontinentinės teisės sistemos šalyse nuosavybės teisę apibrėžė kaip bet kokią nuo savininko valios priklausantį elgesį su jam priklausančia nuosavybe. Nuo tada kontinentinės teisės sistemos atstovai negali atsakyti į klausimą, kodėl teisė turi ginti tuos asmenis, kurie valdo ar turi kažkokį turtą, tačiau nėra to turto savininkai. Šią problemą išsprendė angliškoji teisės tradicija. Sprendimą rado Frederick Pollock, nuosavybės teisę apibrėžęs per valdymo (turėjimo) terminą. Ir šiuo metu bendrosios teisės sistemos teisininkai remiasi minėta

⁹³ MIKELĖNAS, Valentinas in Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 84.

teorija ne vien kaip atsakymu į kontinentinės teisės sistemos iškeltą klausimą, bet ir kaip bendrosios teisės tradicijos išmintimi⁹⁴.

Kaip matyti, devynioliktame amžiuje kontinentinės teisės atstovai suabsoliutino nuosavybę ir susidūrė su neišsprendžiamu klausimu dėl turto valdytojo ar turėtojo, kuris nėra turto savininkas, teisių gynimo. Pagal kontinentinės teisės sistemos doktriną, savininku laikomas asmuo, turintis teisę valdyti turtą. Tačiau šiuo metu yra teigiama, kad egzistuoja dvi teorijos, kurios atsako į klausimą, kodėl teisė turi ginti valdymą, nors valdytojas nėra turto savininkas. Pirmoji yra Friedrich Carl von Savigny teorija, kuri teigia, kad tokiu būdu gali būti palaikoma tvarka visuomenėje. Antroji yra Rudolf von Jhering teorija, teigianti, kad taip tikrajam savininkui suteikiama didesnė apsauga⁹⁵.

Apibrėžiant nuosavybės teisę kontinentinės bei bendrosios teisės sistemų kontekste, reikia pasakyti, kad esminis tarp jų esantis skirtumas yra tai, kad bendrosios teisės sistemos doktrina griežtai neatskiria nuosavybės ir valdymo, o kontinentinės teisės sistema atskiria. Apibūdindamas nuosavybės suteikiamas teises, Oliver Wendell Holmes laikosi pozicijos, kad šios teisės iš esmės nesiskiria nuo tų, kurias suteikia valdymas⁹⁶. Tuo tarpu kontinentinės teisės sistemos doktrinoje nuosavybė ir valdymas turi skirtingą suvokimą.

Be to, bendrosios teisės sistema, dėl savo precedentinės prigimties, neturi įstatyminio nuosavybės teisės turinio apibrėžimo. Nors bendrosios teisės sistemoje ir nėra nusistovėjusio ir apibrėžto vienareikšmio savininko ir nuosavybės teisių turinio, tačiau įvairių autorių darbuose matyti panašios savininko teisių išraiškos tendencijos. Pavyzdžiui, Alison Clarke ir Paul Kohler mano, jog savininkas savo turimą daiktą gali naudoti ir gauti naudą, valdyti daiktą bei nulemti jo likimą (disponuoti daiktu)⁹⁷. Kitas teoretikas, Edward J. McCaffery⁹⁸, kalbėdamas apie nuosavybės teisę, mini tokius dar romėnų teisės suformuluotus šešis institutus:

- ius possidendi (teisė valdyti);
- ius prohibendi (teisė kitus pašalinti);
- ius disponendi (teisė disponuoti);
- ius utendi (teisė naudotis);
- ius fruendi (teisė gauti vaisius, pelną, pajamas);
- ius abutendi (teisė sunaikinti ar sužaloti).

⁹⁴ GORDLEY, James. *Foundations of private law: property, tort, contract, unjust enrichment*. Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 47.

⁹⁵ *Ibid.*, p. 53.

⁹⁶ *Ibid.*, p. 59-60.

⁹⁷ KLARKE, Alison, KOHLER, Paul. *Property law: comentary and materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 186.

⁹⁸ McCAFFERY, Edward J. *Must we have the right to waste?* in *New essays in the legal and political theory of property* (edited by Stephen R. Munzer). Cambridge University Press, 2001, p. 78-79.

Bendrosios teisės sistemos šalių nuosavybės teisė pasižymi tam tikra specifika. Pirmiausia, ši specifika pasireiškia savita nuosavybės teisės klasifikacija. Skiriama absoliuti arba visiška ir nevisiška nuosavybės teisė. Visiška nuosavybės teisė pasireiškia tada, kai savininkas gali valdyti turtą ir disponuoti juo laikydamasis tik įstatymo reikalavimų. Nevisiška nuosavybės teisė – tai atvejai, kai savininko teisės riboja ne tik įstatymas, bet ir kitų asmenų teisės į tą turtą. Štai bendroji nuosavybė arba suvaržyto turto nuosavybė yra nevisiškos nuosavybės teisės pavyzdžiai⁹⁹.

Bendrojoje teisės sistemoje turtinės teisės skirstomos ir į esamas, būsimas ir amžinas turtines teises. Esamomis laikomos turtinės savininko teisės, kai jis gali tiesiogiai valdyti turtą. Būsima yra tokia turtinė teisė, kuri suteikia asmeniui galimybę pradėti valdyti turtą ateityje. Amžinomis turtinėmis teisėmis laikomos tokios teisės, kurios egzistuoja tol, kol egzistuoja pats turtas. Dar yra skiriamos terminuotos turtinės teisės, kurios egzistuoja trumpiau negu turtas¹⁰⁰.

Tik bendrajai teisei yra būdingas patikėjimo teisės institutas, kurio esmė ta, kad turto savininkas perduoda turtą nuosavybėn kitam asmeniui, kuris privalo naudoti jį tam tikram tikslui, o iš turto gaunamą naudą turi perduoti trečiajam asmeniui arba pačiam patikėjimo teisės instituto steigėjui. Tokiu būdu nuosavybės teisė susidvejina – patikėtinis turi turto nuosavybės teisę, grindžiamą bendrąja teise (angl. *legal title*), o naudos gavėjas turi turto duodamų pajamų nuosavybės teisę, grindžiamą teisingumo teise (angl. *equitable title*). Patikėjimo teisė gali būti sukuriama sutartimi arba testamentu, taip pat gali atsirasti ir pagal įstatymą. Patikėjimo teise gali būti perduotas bet koks turtas. Panaudojimo tikslai irgi gali būti labai įvairūs, pavyzdžiui: labdara, švietimas, sveikatos apsauga ir t. t. Tad patikėjimo teise turtas gali būti valdomas siekiant tiek viešųjų, tiek privačių tikslų. Pavyzdžiui, tėvas testamentu gali palikti turtą bankui patikėjimo teise, kad šis testatoriaus sūnui perduotų iš to turto gaunamas pajamas¹⁰¹.

Asmuo, valdantis turtą patikėjimo teise, turi visas savininko teises, tačiau jis privalo naudoti turtą pagal paskirtį, dėl kurios buvo įsteigtas patikėjimo teisės institutas. Jis taip pat negali disponuoti turtu, jeigu tokia teisė nesuteikta dokumente, kuriuo įsteigtas patikėjimo teisės institutas. Be to, patikėtinis privalo atsiskaityti naudos gavėjui už turto panaudojimą, perduoti šiam visas gaunamas pajamas. Patikėtinis savo funkcijas paprastai vykdo neatlygintinai, tačiau yra atvejų, kai už šias paslaugas yra mokamas atlyginimas. Visais atvejais patikėtinis turi teisę į nuostolių, susijusių su savo funkcijų vykdymu, atlyginimą. Taip pat patikėtinis, netinkamai vykdamas savo

⁹⁹ MIKELĖNAS, Valentinas in Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 106.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 106.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 106-107.

funkcijas, privalo atlyginti nuostolius, padarytus naudos gavėjui, o kai kuriais atvejais gali būti patrauktas ir baudžiamojon atsakomybėn¹⁰².

Patikėjimo teisė baigiasi suėjus terminui, kuriam patikėjimo teisės institutas buvo įsteigtas, žuvus patikėtam turtui, sutapus patikėtiniui ir naudos gavėjui, panaikinus patikėjimo teisę¹⁰³.

3.2. Konvencijų ir sutarčių apibrėžiamas savininko teisių turinys

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos Pirmojo Protokolo 1 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta savininko teisių, kaip nepaneigiamos vertybės, apsauga, nurodant, kad kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais¹⁰⁴.

Tačiau minėtas nuosavybės apsaugos užtikrinimo reglamentavimas jokia būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą¹⁰⁵.

Tokia pati nuostata įtvirtinta ir Sutartyje dėl Konstitucijos Europai, kurios II-77 straipsnio 1 dalis nustato, kad kiekvienas turi teisę valdyti teisėtai įgytą nuosavybę, ja naudotis, disponuoti ir palikti paveldėtojams. Nuosavybė negali būti atimta, išskyrus atvejus, kai tai yra būtina visuomenės poreikiams ir tik įstatymo nustatytais atvejais bei sąlygomis laiku ir teisingai už ją atlyginant. Nuosavybės naudojimą gali reglamentuoti įstatymai, kiek tai yra būtina atsižvelgiant į bendruosius interesus¹⁰⁶. Kaip matyti, Sutartyje dėl Konstitucijos Europai nuosavybės teisės turinys atskleidžiamas remiantis būtent vadinamąja savininko teisių „triada“, kuri dar papildoma ir paveldėjimo teise.

Nors Sutartyje dėl Konstitucijos Europai yra nurodomos savininko teisės valdyti teisėtai įgyta nuosavybę, ja naudoti, disponuoti ir net palikti paveldėtojams, tačiau tai nereiškia, kad turėtume pasitelkti tik išvardintas teises. Jos yra esminės, kurios jokia būdu neapriboja savininko teisių turinio.

¹⁰² MIKELĖNAS, Valentinas in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 107.

¹⁰³ *Ibid.*, p. 107.

¹⁰⁴ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11. Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016.

¹⁰⁵ *Ibid.*, 1 str. 2 d.

¹⁰⁶ Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Valstybės žinios, 2006, Nr. 117-4452.

Tiek Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje, tiek Sutartyje dėl Konstitucijos Europai, yra įtvirtintas nuosavybės teisės apsaugos mechanizmas, tačiau pati nuosavybės teisė nėra apibrėžiama ir nepateikiama jos sąvoka. Tačiau tai nėra minėtų dokumentų neišbaigtumo ar trūkumo požymis. Užduotis atskleisti nuosavybės teisės turinį yra skiriama atskiroms valstybėms. Todėl nuosavybės teisės turinį atskleidžia konkrečios valstybės įstatymai, teismų praktika ir teisės doktrina.

3.3. Atskirų valstybių savininko teisių turinio reglamentavimo aspektai

Vakarų Europos civilinių įstatymų kūrėjai vengia tikslaus nuosavybės teisės turinio apibrėžimo įskaitant ir vadinamąją savininko teisių „trejybę“. Vytauto Pakalniškio¹⁰⁷ manymu, minėtą požiūrį įtakoja tiek pliuralistinis požiūris į nuosavybės teisės objektą, tiek ir suvokimas, kad šį „trejybę“ trukdo tinkamai suvokti nuosavybės teisės prigimtį.

Šiame skyriuje bus nagrinėjamas atskirų kontinentinės teisės sistemos valstybių savininko teisių turinio reglamentavimas tų valstybių civiliniuose įstatymuose. Buvo pasirinktos tos pasaulio valstybės, kurių teisė ir teisinių santykių reglamentavimas turi didžiausią įtaką teisiniams santykiams globaliu mastu, taip pat tų valstybių civiliniai kodeksai, kurie laikomi šiuolaikiniais ir moderniais bei kurių savininko teisių turinio reglamentavimas gali būti aktualus ir svarbus.

Prancūzijos civilinio kodekso 544 straipsnis numato, kad nuosavybės teisė yra teisė naudotis ir disponuoti daiktais pačiu absoliučiausiu būdu, tačiau taip, kad naudojimosi nedraustų įstatymai ar nustatytas reguliavimas¹⁰⁸.

Toks pat nuosavybės teisės reglamentavimas galiojo ir Lietuvos Respublikoje (Užnemunėje)¹⁰⁹. Čia galiojusio Napoleono kodekso 544 straipsnis nustatė analogišką nuosavybės teisės turinio sampratą.

Vokietijos civilinio kodekso 903 straipsnis nustato, kad daikto savininkas gali, kiek tai neprieštarauja įstatymui ir trečiųjų asmenų teisėms, disponuoti daiktu savo nuožiūra ir nušalinti kitus nuo bet kokio kišimosi¹¹⁰.

¹⁰⁷ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 60.

¹⁰⁸ Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#TITLE%20II%20of%20ownership> [žiūrėta 2011-03-02].

¹⁰⁹ TAMINSKAS, Algirdas in *Civilinė teisė: vadovėlis* (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vijusta, 1997, p. 259.

¹¹⁰ Vokietijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBengl_000P903> [žiūrėta 2011-03-02].

Kalbėdamas apie Vokietijos civilinį kodeksą, Vytautas Pakalniškis laikosi pozicijos, kad formuluojant Vokietijos civilinio kodekso 903 straipsnio nuostatą buvo siekiama įtvirtinti prigimtinės teisės doktrinos nuostatas ir paneigti viduramžių teisės doktriną, pagal kurią nuosavybės teisė yra sudaryta iš atskirų savininko įgalinimų (teisių), kurias jam suteikia valstybė¹¹¹.

Italijos civilinio kodekso 832 straipsnyje įtvirtinta, kad savininkas turi visišką ir išimtinę teisę naudotis ir disponuoti daiktais neperžengdamas įstatymo nustatytų ribų ir vykdydamas įstatymo paskirtas pareigas¹¹².

Šiuolaikiško ir modernaus Kanados Kvebeko provincijos civilinio kodekso 947 straipsnis nustato, kad nuosavybės teisė yra teisė visiškai ir laisvai turėti turtą, naudotis ir disponuoti juo pagal įstatymo nustatytus ribojimus ir sąlygas¹¹³.

Nyderlandų civilinio kodekso 5 knygos 1 straipsnis įvardija nuosavybės teisę, kuri apibūdinama kaip visapusiškiausia teisė, kokią tik žmogus gali turėti į daiktą. Savininkas, neatsižvelgdamas į kitus, laisvai naudojasi daiktu, kiek tai nepažeidžia kitų asmenų teisių ir įstatymų bei nerašytinės teisės nustatytų ribojimų¹¹⁴.

Jungtinių Amerikos Valstijų Kalifornijos valstijos civilinio kodekso 654 straipsnis nurodo, kad nuosavybės teisė yra tokia vieno ar kelių asmenų teisė valdyti daiktą ir naudotis juo nušalinant nuo šios teisės kitus asmenis¹¹⁵.

Latvijos Respublikos civilinio kodekso 927 straipsnis nustato, kad nuosavybės teisė yra visiška turto kontrolės teisė, tai yra teisė valdyti ir naudoti turtą, gauti iš jo visą įmanomą naudą, disponuoti juo ir, laikantis nustatytų procedūrų, reikalauti jį sugrąžinti iš bet kurio trečiojo asmens remiantis nuosavybės ieškiniu¹¹⁶.

Dabartinis Rusijos Federacijos civilinis kodeksas taip pat apibrėžia savininko teisių turinį. Šio kodekso 209 straipsnio 1 dalis nustato, kad savininkui priklauso teisės savo turtą valdyti, naudoti ir disponuoti juo¹¹⁷. Kitaip sakant, nuosavybė – tai asmens požiūris į jam priklausantį daiktą kaip į

¹¹¹ PAKALNIŠKIS, Vytautas in *Daiktinė teisė: vadovėlis* (red. Vesta Adomaitienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 60.

¹¹² Italijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://www.jus.unitn.it/cardoza/Obiter_dictum/codciv/Lib3.htm> [žiūrėta 2011-03-02].

¹¹³ Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<<http://www.canlii.org/en/qc/laws/stat/sq-1991-c-64/latest/sq-1991-c-64.html>> [žiūrėta 2011-03-02].

¹¹⁴ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://books.google.com/books?id=Ve-gOxfm12AC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false> [žiūrėta 2011-03-02].

¹¹⁵ Jungtinių Amerikos Valstijų Kalifornijos valstijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=civ&group=00001-01000&file=654-663>> [žiūrėta 2011-03-02].

¹¹⁶ Latvijos Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://www.tiesas.lv/files/ties_darb_reg_norm_akti/civillikums.pdf> [žiūrėta 2011-03-15].

¹¹⁷ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://zakon.kuban.ru/gk/gk13.htm>> [žiūrėta 2011-03-15].

savo, kas pasireiškia daikto valdymu, naudojimu ir disponavimu, o taip pat pašalinimu visų trečiųjų asmenų kišimosi į savininko valdžios sferą¹¹⁸.

Rusijos Federacijos civilinio kodekso 209 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad savininkas turi teisę savo nuožiūra vykdyti bet kokius veiksmus su jam priklausančiu turtu, kurie neprieštarauja įstatymams bei kitiems teisės aktams ir nepažeidžia kitų asmenų teisių ir įstatymo saugomų interesų, įskaitant savo turto perdavimą kitiems asmenims nuosavybės teise, taip pat valdymo, naudojimo ir disponavimo teisių perdavimą pačiam asmeniui išliekant savininku, turto įkeitimą ir kitokį jo apsunkinimą bei disponavimą juo kitu būdu¹¹⁹.

Rusijos Federacijos civilinio kodekso komentare nurodyta, kad nuosavybės teisė gali būti suprantama objektyviaja ir subjektyviaja prasme¹²⁰.

Objektyviaja prasme nuosavybės teisė suvokiama kaip visuma teisės normų, įtvirtinančių turto priklausomybę atitinkamiems asmenims, apibrėžiančių įgaliojimų apimtį valdyti ir naudoti tą turtą bei juo disponuoti, taip pat užtikrinančių savininko teisių ir interesų apsaugą bei gynimą.

Subjektyviaja prasme nuosavybės teisė suvokiama kaip įstatymu nustatyta įgalioto asmens (savininko) leistino elgesio norma savo valia ir interesais valdyti ir naudoti jam priklausančią turtą bei juo disponuoti.

Šiuo atveju valdymas suprantamas kaip įstatymu pagrįsta galimybė turėti daiktą savo valdžioje. Savininkas, taip pat ir asmenys, kuriems jis perdavė savo turto valdymo teisę, yra teisėti valdytojai (titulinis valdymas).

Naudojimas – tai naudingų savybių, naudos, pajamų gavimas iš turto.

Disponavimas – tai galimybė su nuosavybe vykdyti bet kokius veiksmus (įskaitant perdavimą tretiesiems asmenims nuosavybės, įkeitimą, nuomą ir t. t.) iki daikto sunaikinimo.

Savininkas gali kitiems asmenims perduoti įgaliojimus valdyti savo turtą ir jį naudoti, kas yra dažniausi atvejai, bei disponuoti turtu, kas priskiriama išimtiniais atvejais.

Kaip matome, minėtos trys savininko teisės: valdymas, naudojimas ir disponavimas, sudaro tradicinę nuosavybės teisės turinio sudėtį Rusijos teisėje.

Valentinas Mikelėnas pastebi, kad, pavyzdžiui, kilnojamųjų ir nekilnojamųjų daiktų nuosavybės teisę paprastai reguliuoja skirtingi civilinio kodekso straipsniai arba tam tikri

¹¹⁸ ДИАКОНОВ, Владимир Викторович. Гражданское право РФ (Общая часть): Учебное пособие. In *Allpravo.ru* [interaktyvus]. 2003. Prieiga per internetą: <<http://allpravo.ru/library/doc99p0/instrum959/item1266.html>> [žiūrėta 2011-03-15].

¹¹⁹ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://zakon.kuban.ru/gk/gk13.htm>> [žiūrėta 2011-03-15].

¹²⁰ Мурзин Д. В. in Комментарий к гражданскому кодексу Российской Федерации (учебно – практический). Части первая, вторая, третья, четвертая (под редакцией С. А. Степанова). Екатеринбург: Проспект, 2009, с. 236.

įstatymai¹²¹. Pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio kodekso 517-526 straipsniai reguliuoja teisinius santykius, susijusius su nekilnojamoju turtu, o 527-536 straipsniai teisinius santykius, susijusius su kilnojamoju turtu¹²².

Taip pat, specialūs civilinių kodeksų skirsniai ar įstatymai reglamentuoja kitas daiktines teises¹²³. Pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio kodekso 637-710 straipsniai reguliuoja servitutus, iš jų 649-685 straipsniai nustato privalomą (nustatytą įstatymu) servitutų reguliavimą, o 686-710 straipsniai savanoriškų (gali būti nustatomi susitarimu) servitutų reguliavimą¹²⁴.

Valentinas Mikelėnas, apibendrinamas užsienio valstybių civilinės teisės doktrinas, pabrėžia du nuosavybės teisės aspektus. Pirma – nuosavybės teisė yra absoliuti, tai yra teisė laisvai, niekieno netrukdomam, savo valia ir interesais valdyti savo turtą, naudotis ir disponuoti juo. Antra – nuosavybės teisės įgyvendinimas turi tam tikras ribas, kurias nustato įstatymas ir kitų asmenų teisės bei interesai. Nurodyti aspektai atsispindi ne tik civiliniuose kodeksuose, bet ir kituose įstatymuose¹²⁵. Pavyzdžiui, toks galėtų būti Vokietijos Federalinės Respublikos pagrindinis įstatymas, kurio 14 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad nuosavybė ir paveldėjimo teisė yra garantuojamos, o jų turinį ir ribas nustato įstatymai. Minėto straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nuosavybė įpareigoja ir naudojimąsi ja turi tarnauti visuomenės gerovei¹²⁶.

Užsienio valstybių įstatymai nustato tam tikrus reikalavimus, kurių turto savininkas privalo laikytis įgyvendindamas savo nuosavybės teises. Pavyzdžiui, įvairius netiesioginius nuosavybės teisės ribojimus ir varžymus nustato gamtosaugos įstatymai, įstatymai, reguliuojantys konkurenciją, eksportą ir importą, licencijuojamą veiklą, viešuosius servitutus ir t. t.¹²⁷. Pavyzdžiui, Italijos civilinio kodekso 839 straipsnis numato, kad yra taikomos specialios įstatymo nuostatos turtui, turinčiam meninę, istorinę, archeologinę arba etnografinę vertę¹²⁸, kas reiškia, kad įstatymu gali būti nustatyti atitinkami ribojimai tokio turto savininkui.

Charakterizuojant skirtingų valstybių civilinės teisės sistemas, reikia pažymėti, kad nuosavybės teise, kaip ir bet kuria kita subjektine teise, negalima piktnaudžiauti, tai yra įgyvendinti

¹²¹ MIKELĖNAS, Valentinas in *Civilinė teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 106.

¹²² Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#TITLE%20II%20of%20ownership> [žiūrėta 2011-03-02].

¹²³ *Cit. op.* 121, p. 106.

¹²⁴ Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#TITLE%20II%20of%20ownership> [žiūrėta 2011-03-02].

¹²⁵ *Cit. op.* 121, p. 105.

¹²⁶ Vokietijos Federalinės Respublikos pagrindinis įstatymas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>> [žiūrėta 2011-03-02].

¹²⁷ *Cit. op.* 121, p. 105.

¹²⁸ Italijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_dictum/codciv/Lib3.htm> [žiūrėta 2011-03-02].

priešingai jos paskirčiai arba pažeidžiant kitų asmenų teises. Užsienio valstybių įstatymai nustato ir nuosavybės teisės įgyvendinimo trečiųjų asmenų atžvilgiu ribas. Pavyzdžiui, servituto institutas leidžia kitiems asmenims ribotai naudotis svetimu turtu, normos, reguliuojančios statybą, draudžia kokių nors būdu pažeisti kaimyninių žemės sklypų savininkų teises¹²⁹.

Užsienio valstybių teisėje yra numatyta galimybė perimti turtą visuomenės poreikiams. Tačiau tokiu atveju buvusiam savininkui turi būti teisingai atlyginta. Pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio kodekso 545 straipsnis numato, kad nuosavybės teisė gali būti perimta remiantis visuomeniniais tikslais, tačiau teisingai ir iš anksto už tai atlyginant¹³⁰. Italijos civilinio kodekso 834 straipsnis numato turto paėmimo visuomenės poreikiams galimybę¹³¹. Minėtame straipsnyje nustatyta, kad savininko teisės į jo turtą yra saugomos, bet turtas gali būti perimtas visuomenės interesams užtikrinti, tačiau tai turi būti teisėta ir prieš tai sumokant teisingą atlyginimą.

Valentinas Mikelėnas, nagrinėdamas užsienio valstybių civilinės teisės charakteristikas, prieina prie išvados, kad šiuolaikinėje užsienio valstybių daiktinėje teisėje nuosavybės teisės institutas pamažu transformuojasi iš absoliučiai privatinės teisės instituto į mišrų privatinės ir viešosios teisės institutą. Taip yra, nes vis daugiau normų, reglamentuojančių nuosavybės teisės įgyvendinimą ar įvairius jos ribojimus, nustato viešosios teisės šaltiniai¹³².

Išanalizavus atskirų valstybių savininko teisių turinio reglamentavimą, darytina išvada, kad kiekviena užsienio valstybė savo civilinėje teisėje nuosavybės teisės turinį apibrėžia savaip, tačiau yra gan aiškios savininko teisių turinio minimalaus formalizavimo tendencijos. Dažniausiai savininko teisių turinys nusakomas kaip prigimtinė savininko teisė, savininkas su jam priklausančiu turtu gali daryti viską, ką tik nori. Tačiau savininko neribotas teises savo turto atžvilgiu gali varžyti įstatymai bei kitų asmenų teisės ir interesai. Kaip matyti iš atskirų valstybių teisinio reglamentavimo, tiek valstybėse, kurių savininko teisių turinio koncepcija nacionaliniuose įstatymuose yra įtvirtinta jau daugybę dešimtmečių (Prancūzija, Vokietija), tiek ir tų valstybių, kuriose atitinkamas teisinis reglamentavimas atsirado vos prieš keletą metų (Kanados Kvebeko provincija), yra aiški tendencija – savininko teisės yra prigimtinės ir absoliučios, kurias gali riboti tik įstatymas bei kitų asmenų teisės ir interesai.

¹²⁹ MIKELĖNAS, Valentinas in *Civilinė teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 105.

¹³⁰ Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#TITLE%20II%20of%20ownership> [žiūrėta 2011-03-05].

¹³¹ Italijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_dictum/codciv/Lib3.htm> [žiūrėta 2011-03-05].

¹³² *Cit. op.* 129, p. 106.

Išvados

1. Istoriniu aspektu išanalizavus savininko teisių turinio reglamentavimo esminius etapus nuo Romėnų teisės laikų iki šių dienų, daroma išvada, kad savininko teisių turinio samprata iš esmės nesikeitė. Tendencija yra tokia, kad savininko teisių turinys suvokiamas kaip savininko teisė daryti su daiktu viską, ko nedraudžia įstatymai, taip pat nepažeidžiant trečiųjų asmenų teisių ir interesų;
2. Teoriškai nuosavybės teisė yra neribota ir svarbiausias jos požymis yra jos absoliutumas, pasireiškiantis savininko galimybe įgyvendinti savo teises neatsižvelgiant į kitus asmenis, tačiau praktikoje nuosavybės teisės absoliutumui taikoma daug išimčių, pasireiškiančių jos suvaržymais;
3. Išanalizavus savininko teisių turinio reglamentavimą tiek istoriniu aspektu, tiek ir lyginamuoju, sisteminiu bei loginiu, daroma išvada, kad neribotos nuosavybės teisės įtvirtinimas nepasiteisino. Nuosavybės teisė yra absoliuti, tačiau jai reikalingi ir suvaržymai, kadangi nuosavybės teisė turi socialinę funkciją, tai yra – nuosavybės teisė turi tarnauti ne tik savininko, bet ir visos visuomenės interesų labui;
4. Savininko teisių turinio tendencijos – tai absoliuti ir prigimtinė žmogaus teisė, kurią gali riboti tik įstatymai ir kitų asmenų teisės bei interesai. Šiais visuotinės globalizacijos laikais siekiant suvienodinti savininko teisių turinio sampratą, atitinkama linkme turėtų krypti ir Lietuvos savininko teisių turinio reglamentavimas. Tačiau tai gali sukelti problemų ir neapibrėžtumo riziką, kadangi dabartinis savininko teisių turinio reglamentavimas išskiriant valdymo, naudojimo ir disponavimo teises ar šių teisių grupes, yra patogus ir prasmingas tuo požiūriu, kad tam tikrais atvejais yra tikslinga grupuoti savininko teises, konkrečiai tas grupes įvardinant, nes tai pasitarnauja paprastesniam ir aiškesniam teisiniam nuosavybės santykių reglamentavimui;
5. Dabartinis savininko teisių turinio reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje išskiriant tris teises – valdymą, naudojimą ir disponavimą – nėra ydingas, nors ir neatitinka Europoje vyraujančių savininko teisių turinio apibūdinimo tendencijų. Tačiau į išvardintas tris teises reikia žiūrėti kaip į teisių grupes ir jas atskleisti sistemiškai vertinant savininko teisių turinį;
6. Atsižvelgiant į tai, kad darosi vis sudėtingiau apibrėžti savininko teisių turinį, ypač dėl besikeičiančio nuosavybės teisės objekto suvokimo ir sudėtingo santykių teisinio reglamentavimo, tikslinga laikytis pozicijos, kad savininko teisių turinį turėtų nustatyti civilinės teisės mokslas, doktrina ir teismų praktika, o įstatymų leidėjas turėtų galimybę

tik suvaržyti konkrečias savininko teises nustatydamas jų įgyvendinimo ribas, bet ne jas apibrėžti;

7. Yra stebimos ir tampa vis aktualesnės tendencijos vienodinant teisę, įskaitant ir savininko teisių turinį. Egzistuoja skirtingas savininko teisių turinio apibrėžimas Lietuvoje ir daugumoje kitų Europos valstybių, kurių reikėtų eliminuoti. Tai ypač pastebima Europos mastu (pavyzdžiui, Europos Sąjungoje), tai taip pat aktualu ir Lietuvai. Tokiu būdu savininko teisių turinio reglamentavimo srityje tarp skirtingų valstybių būtų pašalinami prieštaravimai, užtikrinamas sutarimas ir darna, sukuriamas vienodas tarptautinis standartas;

Literatūros sąrašas

I. Teisės aktai:

1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11. Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016;
2. Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Valstybės žinios, 2006, Nr. 117-4452;
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
5. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138;
6. Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571;
7. Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 66-1984;
8. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 60-2412;
9. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 108-3902;
10. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 35-1161;
11. Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 34-620;
12. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo“. Valstybės žinios, 1994, Nr. 44-805;
13. Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr.343. Valstybės žinios, 1992, Nr. 22-652;
14. Elektros tinklų apsaugos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. 1-93. Valstybės žinios, 2010, Nr. 39-1877;
15. Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1997 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. D1-98. Valstybės žinios, 2007, Nr. 23-892;
16. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projektas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 108;

II. Specialioji literatūra:

17. BARANAUSKAS, Egidijus, et al. *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010;
18. DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė, et al. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004;
19. GORDLEY, James. *Foundations of private law: property, tort, contract, unjust enrichment*. Oxford: Oxford University Press, 2006;
20. JOVAIŠAS, Karolis. *Nuosavybės teisinis režimas*. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, 2006, Nr. 3 (53);
21. KLARKE, Alison, KOHLER, Paul. *Property law: comentary and materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005;
22. McCAFFERY, Edward J. *Must we have the right to waste?* in *New essays in the legal and political theory of property* (edited by Stephen R. Munzer). Cambridge University Press, 2001;
23. MIKELĖNAS, Valentinas. et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001;
24. MIZARAS, Vytautas. *Nuosavybės turinys pagal Europos teisę*. Teisė, 2000, Nr. 34;
25. МУРЗИН Д. В., et al. *Комментарий к гражданскому кодексу Российской Федерации (учебно – практический)*. Части первая, вторая, третья, четвертая. Екатеринбург: Проспект, 2009;
26. NEKROŠIUS, Ipolitas; NEKROŠIUS, Vytautas; VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999;
27. PAKALNIŠKIS, Vytautas. *Valdymas ir valdymo gynimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse*. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, Nr. 54 (46);
28. PAKALNIŠKIS, Vytautas. *Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*. Jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, Nr. 28 (20);
29. САМОЙЛОВА, Маргарита Викторовна. *Понятие, осуществление и защита права личной собственности граждан: учебное пособие*. Калинин, 1978;
30. СКЛОВСКИЙ К. И. *Собственность в гражданском праве*. Москва: „Дело“, 2000;

31. ШЕРШЕНЕВИЧ, Габриэль Феликсович. *Учебник русского гражданского права*. Т. 1. Москва: „Статут“, 2005;
32. ŠVILPAITĖ, Eglė. *Nuosavybės teisės apribojimai pagal 1950 m. žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005;
33. ВАСИЛЬЕВ, Евгений Александрович, ET AL. *Гражданское и торговое право капиталистических государств*. Москва: Международные отношения, 1993;
34. VILEITA, Alfonsas, et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009;
35. VITKEVIČIUS, Pranciškus, et al. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1997;

III. Teismų praktika:

36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo mėn. 14 d. nutarimas „Dėl nuosavybės teisių ribojimo ypač vertingose vietovėse bei miško žemėje“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 30 – 1050;
37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės mėn. 13 d. nutarimas „Dėl medžioklės įstatymo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 63 – 2235;
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo mėn. 24 d. nutarimas „Dėl pinigų sumų išieškojimo pagal reikalavimus, kylančius iš darbo teisinių santykių“. Valstybės žinios, 1998, Nr. 85 – 2382;
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės mėn. 9 d. nutarimas „Dėl valdininkų teisės į nuosavybę“. Valstybės žinios, 1997, Nr. 40 – 977;
40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl komercinių bankų įstatymo“. Valstybės žinios, 1996, Nr. 36-915;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *Z. L. v. J. R., D. Ž.*, Nr. 3K-3-478/2009, kat. 30.9.1;
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *I. G. v. O. K.*, Nr. 3K-3-82/2007, kat. 32.1; 114.11 (S);

IV. Elektroniniai dokumentai:

43. ДИАКОНОВ, Владимир Викторович. Гражданское право РФ (Общая часть): Учебное пособие. In *Allpravo.ru* [interaktyvus]. 2003. Prieiga per internetą: <<http://allpravo.ru/library/doc99p0/instrum959/item1266.html>> [žiūrėta 2011-03-15];
44. Italijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_dictum/codciv/Lib3.htm> [žiūrėta 2011-03-02];
45. Jungtinių Amerikos Valstijų Kalifornijos valstijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=civ&group=00001-01000&file=654-663>> [žiūrėta 2011-03-02];
46. Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.canlii.org/en/qc/laws/stat/sq-1991-c-64/latest/sq-1991-c-64.html>> [žiūrėta 2011-03-02];
47. Latvijos Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.tiesas.lv/files/ties_darb_reg_norm_akti/civillikums.pdf> [žiūrėta 2011-03-15];
48. Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://books.google.com/books?id=Ve-gOxfm12AC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false> [žiūrėta 2011-03-02];
49. Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#TITLE%20II%20of%20ownership> [žiūrėta 2011-03-02];
50. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://zakon.kuban.ru/gk/gk13.htm>> [žiūrėta 2011-03-15];
51. Vokietijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBEngl_000P903> [žiūrėta 2011-03-02].

Santrauka

Nuosavybės teisė – tai plačiausia savo turiniu daiktinė teisė, kuri yra ir viena iš pagrindinių žmogaus teisių.

Savininko teisių turinys ne vienodai apibrėžiamas atskirų valstybių doktrinos ir teisės aktuose. Tai lemia skirtingos teisinės tradicijos, teisinės sistemos, ideologijos ir kiti veiksniai. Teisės doktrinoje yra įvairių nuomonių, kaip reikėtų apibrėžti savininko teisių turinį. Kita vertus, gal to daryti visai nereikėtų? Tai yra problema, kadangi vieningo požiūrio nebuvimas gali sąlygoti skirtingą savininko teisių turinio interpretavimą. Tai aktualu ypač šiais, besiplečiančios globalizacijos, laikais.

Lietuvos teisės doktrinoje savininko teisių turinio tema, siekiant nustatyti, ar dabartinis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso savininko teisių turinio reglamentavimas atitinka šių dienų aktualijas, nėra plačiai nagrinėta. Tuo labiau, kad iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo privati nuosavybė buvo nepripažįstama, taigi, ji nebuvo tiriama bei nagrinėjama moksliniu lygmeniu.

Šiame darbe aiškinamasi, ar dabartinis savininko teisių turinio reglamentavimas Lietuvoje yra tinkamas ir pakankamas siekiant visapusiško savininko teisių įgyvendinimo, užtikrinant, kad nebūtų pažeisti įstatymai ir kitų asmenų teisės bei interesai. Darbe atskleidžiamos pagrindinės su tuo susijusios problemos bei atkreipiamas dėmesys į istorinę savininko teisių turinio raidą ir jos įtaką šiuolaikinei teisei.

Summary

The Content of the Owner's Rights

Ownership law is one of the main human rights and it has the most extensive content. The content of the owner's rights is defined by various ways in different countries and different law deeds. This situation is influenced by a great variety of legal traditions, legal systems, ideologies, and many other things. There are multiple notions how content of the owner's rights should be defined. For example, one of them states that this definition is unnecessary. The absence of the common view may determine various interpretations of the content of the owner's rights and this might be problematic in various situations, especially, during the time of expanding globalization.

The question, whether the regulation of the content of the owner's rights in the contemporary civil code of Lithuania correspond current needs, is not a broadly examined topic in the legal doctrine of the Republic of Lithuania. Before the launch of the independence of Lithuania, private property was neglected; therefore, it was not examined and researched scientifically.

The aim of this thesis is to answer the question whether current regulation of the content of the owner's rights is relevant and sufficient in order to complete the fulfilment of the owner's rights when no laws or rights and interests of other people are broken in the process. Main issues related to this right are described alongside with the historical development of this right and impact of this development to contemporary law.